

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Historie

Studijní program: Specializace v pedagogice

**Studijní obor
(kombinace):** Historie se zaměřením na vzdělávání (historie –
humanitní vědy)

První obecná škola v Liberci (ÚMŠ) 1882 - 1919 The First Czech Basic School in Liberec in 1882 - 1919

Bakalářská práce: 10 – FP – HI – 027

Autor:

Andrea HLAVATÁ

Podpis:

Adresa:

Pastelová 1086/4

460 06, Liberec 6

Vedoucí práce: PhDr. Miloslava Melanová

Konzultant: Mgr. Robert Filip

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
69	0	5	10	3	7

V Liberci dne: 15. dubna 2010

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra historie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Andreu Hlavatou

adresa: Pastelová 1086/4, Liberec VI 460 06

studijní obor (kombinace): Specializace v pedagogice- Historie a humanitní studia pro vzdělávání

Název BP: První česká obecná škola v Liberci (ÚMŠ) 1882-1919

Název BP v angličtině: The First Czech Basic School in Liberec in 1882-1919

Vedoucí práce: PhDr. Miloslava Melanová

Konzultant: Mgr. Robert Filip

Termín odevzdání: 30. duben 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručně, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 16.4.2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): ANDREA HLAVATÁ

Datum: _____

Podpis: Hlavatá

Název BP:	PRVNÍ ČESKÁ OBECNÁ ŠKOLA V LIBERCÍ (ÚMŠ) 1882-1919
Vedoucí práce:	PhDr. Miloslava Melanová
Cíl:	Autorka zpracuje a popíše založení a vývoj české menšinové mateřské školy v německém centru. Její vývoj bude sledovat v kontextu rozšiřujících se podmínek českého školství v Liberci a okolních obcích a v kontextu česko-německých sporů. Pokusí se srovnat provoz a výuku této soukromé školy se školou veřejnou, garantovanou státem a obcí.
Požadavky:	Autorka se na základě dosavadní literatury dobře seznámí s podmínkami menšinového školství v uvedeném období a s vývojem české menšiny v Liberci. Na základě analýzy pramenů o žácích menšinové školy bude zkoumat proměny jejich sociální skladby i regionálního a národnostního původu rodin. Zaměří se také na skladbu a proměny výuky a analýzu pedagogického sboru.
Metody:	Analýza, komparace, syntéza
Literatura:	Seznam pramenů a literatury v příloze.

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat vedoucí bakalářské práce PhDr. Miloslavě Melanové, za odborné vedení, ochotné poskytnutí cenných rad a připomínek, dále za soustavnou pozornost, kterou mi věnovala po celou dobu vypracování mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat mé rodině za podporu a trpělivost.

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucí bakalářské práce.

V Liberci dne: 15. 4. 2010

.....
Hlavatá Andrea

Anotace

Práce je zaměřena na menšinové školství v německém Liberci. Konkrétně popisuje vznik a vývoj české menšinové školy, kterou zřídila Ústřední matice školská. Shrnuje pokusy o založení školy, podrobněji se věnuje proměně učitelského sboru a podobě výuky. Velkou pozornost věnuje zkoumání žáků z hlediska sociálního a regionálního původu. Obsahuje také konkrétní informace o učitelích, vzájemných vztazích a vztazích k učitelské profesi.

Klíčová slova:

Liberec, menšinové školství, výuka, Ústřední matice školská, sociální proměny, pedagogický sbor.

Annotation

The thesis is focused on the minority school system in German Liberec. It specifically refers to the establishment and to the process of the Czech minority school, that was founded by the Central School Foundation. It summarizes the effort of school establishment, in detail it is aimed to the transformation of the teaching staff and to the forms of teaching. It pays a great attention to the investigation of pupils from the social and regional background. It also contains factual information of teachers, of interrelationship and of the attitude to the teaching profession.

Key Words:

Liberec, minority school system, teaching (education), Central School Foundation, social transformation, teaching staff

Annotation

Die Arbeit ist an das Minderheitsschulwesen in deutschem Liberec orientiert. Im besonderen beschreibt sie die Entstehung und die Entwicklung der tschechischen Minderheitsschule, die der Zentralschulverein gründete. Sie fasst den Gründungsversuch der Schule zusammen, sie widmet sich ausführlich der Umwandlung des Lehrkörpers und der Unterrichtsform. Die grosse Aufmerksamkeit ist der Schülererforschung vom Gesichtspunkt der sozialen und regionalen Entstammung gewidmet. Die Arbeit enthält auch konkrete Informationen über Lehrer, gegenseitige Beziehungen und Einstellungen zum Lehrberuf.

Schlüsselwörter:

Reichenberg, Minderheitsschulwesen, Ausbildung, Zentralschulverein, soziale Umwandlungen, Lehrkörper

OBSAH:

ÚVOD	9
1. PRAMENY A LITERATURA	10
2. ČESKÁ OBEČNÁ ŠKOLA V LIBERCÍ (MATIČNÍ A SOUKROMÁ)	15
2.1. ČESKÁ MENŠINA, BOJ O ČESKÉ ŠKOLSTVÍ NA LIBERECKU A DOKTOR VÁCLAV ŠAMÁNEK.....	18
2.2. UČITELSKÝ SBOR, PROMĚNY, CHARAKTERISTIKA	23
2.3. STRUKTURA A PROMĚNA VÝUKY	35
2.4. ROZBOR SKLADBY ŽÁKŮ MATIČNÍ ŠKOLY (SOCIÁLNÍ A REGIONÁLNÍ PŮVOD)	42
ZÁVĚR	46
3. LITERATURA A PRAMENY	47
3.1. LITERATURA	47
3.2. PRAMENY.....	49
3.3. WEBOVÉ ZDROJE.....	50
4. SEZNAM PŘÍLOH	52
PŘÍLOHA Č. 1: SEZNAM UČITELŮ MATIČNÍ ŠKOLY V LIBERCÍ 1881 – 1919 (TABULKA).	53
PŘÍLOHA Č. 2: POČTY ŽÁKŮ V LETECH 1881 - 1919 (TABULKA).	56
PŘÍLOHA Č. 3: ŠKOLNÍ ROZVRHY 1885- 1886 (TABULKA).	58
PŘÍLOHA Č. 4: ŽÁCI ŠKOLY - PŮVOD, RODIŠTĚ, BYDLIŠTĚ (TABULKA).....	60
PŘÍLOHA Č. 5: SOCIÁLNÍ PŮVOD RODIČŮ V PROCENTECH (TABULKA).....	66
PŘÍLOHA Č. 6: PŘÍSLUŠNOST K OKRESU V LETECH 1904 – 1905 (OBRÁZEK).....	67
PŘÍLOHA Č. 7: FOTOGRAFIE.....	68

Použité zkratky

ČSL - Československý

ČŠM – Česká škola matiční

NJS – Národní Jednota Severočeská

SOkAL – Státní okresní archiv v Liberci

NA – Národní archiv

ÚMŠ – Ústřední matice školská

ŽŽP – Česká živnostenská škola pokračovací v Liberci

Úvod

Tématem této bakalářské práce je první česká obecná škola v Liberci. Zaměřuje se na vývoj české menšinové mateční školy v německém centru. Jejími konkrétními cíly jsou sledování vývoje v souvislosti s rozšiřujícími se tendencemi českého školství v Liberci a jeho okolních obcích. V rámci práce budou sledovány proměny výuky na mateční škole. Zajímavá bude analýza proměny sociální a regionální skladby rodin a žáků. Ve svém obsahu se také zaměří na skladbu a proměny pedagogického sboru. Tato bakalářská práce by měla vytvořit celkový pohled na mateční školu v Liberci.

1. Prameny a literatura

Prameny k První české obecné škole v Liberci - matiční a soukromé jsou uloženy ve Státním okresním archivu v Liberci (SOkAL) ve fondu s názvem Fond česká obecná škola v Liberci, (matiční a soukromá), 1882 – 1919 a v Národním archivu v Praze ve fondu Ústřední matice školská.

Fond matiční školy v okresním archivu Liberec obsahuje tři druhy dokumentů. Nejobsáhlejšími z nich jsou *úřední knihy*. Tvořily je knihy o prospěchu, psané mezi léty 1887 – 1919, správní knihy z let 1901 – 1914-1919 (konferenční protokoly, soupisy knih pro chudé žáky, školní matriky). Druhou částí je *spisová agenda* (registraturní pomůcky, podací protokoly, spisy) a třetí část tvoří *úřední spisy* z let 1885 – 1917.

Nejstarším dokumentem fondu je *školní matrika* psaná mezi léty 1882 – 1893. Do této knihy jsou žáci zapisováni vždy po jejich příchodu do školy v jednotlivých školních letech, jejich odchody byly zaznamenávány jen někdy. Kromě těchto údajů zde bylo uvedeno celé jméno dítěte, jméno rodiče či poručníka, nebo pěstouna a jeho zaměstnání, rok a místo narození žáka, bydliště a případně číslo domu, jeho náboženství a prospěch. Školní rok 1885 – 1886 v matrice zcela chybí, zbyla pouze první strana zápisu z tohoto roku. Velmi užitečným zdrojem informací jsou *knihy o prospěchu* psané od roku 1886 až do zrušení školy v roce 1919. Tyto záznamy jsou psány formou třídních knih. Jedna kniha znamená jednu třídu buď s jedním, nebo se dvěma odděleními, dle počtu dětí. V těchto knihách jsou záznamy vedeny pečlivěji a mírně se rozcházejí se záznamy o počtech dětí ze školní matriky. V knihách o prospěchu nalezneme podobné informace, jako v matrikách (jméno žáka, povolání rodičů, náboženství, hodnocení čtvrtletně, zameškané hodiny, rodiště, bydliště s ulicí nebo číslem domu a nově také příslušnost k obci a kraji a zdali je žák očkovan, či nikoliv). Na prvním listu jsou zapsány údaje, o kterou třídu kolikátřídní školy se jedná (v průběhu let se počet tříd měnil), školní rok, čtyři data vydání školních zpráv a podpisy (správce školy, třídního učitele, někdy katechety a učitelů jazyků, ručních prací nebo tělocviku, zapisovatele). Druhou stránku někdy tvořila měsíční

statistika docházky počtu chlapců a dívek. Na třetí stránce byl výkaz nedbalců (těch žáků, kteří měli špatnou docházku, nebo jiný kázeňský prohřešek) a čtvrtý list tvořil seznam neočkovaných žáků. Dále už jsou vedeny informace týkající se jednotlivých žáků. Mezi úřední knihy také spadají soupisy knih pro chudé žáky a konferenční protokoly. V *soupisech knih pro chudé žáky* je seznam učebnic a jména dětí, kterým byly knihy půjčeny a zda je vrátily. **Konferenční protokoly** obsahují informace o chodu školy, personálie týkající se učitelů (nástup a odchod ze školy, jejich další vzdělávání, informace o tom, jaká třída jim byla přidělena). Protokoly jsou přepisy z pravidelných schůzí učitelského sboru. Učitelům bylo doporučeno je ve svém zájmu navštěvovat. Výjimečně byli za častou absenci na schůzi přímo v konferenčním protokolu písemně pokáráni. Konferenční protokoly jsou psány zvlášť za každý školní rok. Jedna kniha vždy obsahuje 12 – 14 zápisů z jednotlivých měsíců. Jejich struktura je tvořena průběhem schůze. Prvními informacemi jsou číslo schůze, datum a pořadí v jakém budou jednotlivé body projednávány. Některé body jako je jednání, zápis schůze, sdělení ředitele, statistiky počtu dětí, dotazy a volné návrhy, se v každém zápise opakují. Dále se k projednání předkládaly věci dle důležitosti a aktuálnosti, například personálie, přednášky, knihovní výpůjčky, vánoční dary či jmeniny císaře. Konec zápisu je stvrzen podpisy přítomných učitelů, správce školy, ředitele školy a zapisovatele. Ve funkci zapisovatele se učitelé každý měsíc střídali. Konferenční protokoly jsou ve fondu pouze z let 1901 – 1919, není známo, zda se první roky nedochovaly, nebo nebyly psány.

Dalším typem dokumentů je spisová agenda a úřední spisy. Tvoří jí spisy jak úřední povahy, tak všeobecné povahy. Pro přehlednost jsou rozděleny na **úřední dopisy došlé a odešlé, registraturní pomůcky, podací protokoly**. Dopisy jsou psány jak kurentem v německém jazyku, tak v českém jazyku. Hutná je korespondence s Ústřední Maticí školskou v Praze (ÚMŠ), která se týkala většinou chodu školy, způsobu vyučování a nutných změn. Tyto dopisy byly posílány většinou po hospitacích. Další korespondence je velmi různorodá, objevují se doplňující informace o žácích, o učitelích, dopisy oznamující sponzorský dar věnovaný soukromými osobami i spolky, darování knih, oznamovací dopisy změn ve škole pro Ústřední Matici školskou, objevují se i

dopisy týkající se materiálního vybavení školy. V jednom z těchto dokumentů Ústřední Matice školská vyzývá Matiční školu, aby si založila kroniku a pravidelně si vedla zápisy, bohužel kronika se ve fondu nenachází. Buďto se dle informací pracovníků Státního okresního archivu v Liberci neustálým stěhováním fondu nedochovala, nebo je ve vlastnictví některého z bývalých úřadů. Fond Státního okresního archivu v Liberci obsahuje také soubor sedmi fotografií budovy školy a třídních fotografií.¹

Fond Ústřední matice školské v Národním archivu v Praze obsahuje pouze pár spisů vztahujících se k matiční škole v Liberci. Fond je uspořádán po kartonech, v nichž jsou materiály uloženy abecedně po městech. V souboru s názvem Liberec jsou zařazeny dokumenty jak matiční školy, tak ostatních libereckých škol spolupracujících s ÚMŠ.² Jinak tento fond obsahuje úřední dopisy, opisy konferenčních protokolů z let 1910 – 1919, korespondenci s matiční školou, se sponzory, s libereckými spolky a s inspektorátem. Mimo jiné zde nalezneme stavební plány na renovaci budovy z let 1936, která původně sloužila potřebám matiční školy. Zajímavé jsou také dopisy stížností. Odesílateli byli rodiče dětí navštěvující matiční školu a samotní pedagogové. Rodiče si stěžovali zejména na kvalitu výuky a učitelé na své kolegy. Obsahy těchto dopisů jsou často naplněny nenávisť a nevybíravými výrazy na adresu svých kolegů. Odesílatel se často stylizuje do oběti a uctivě žádá o řešení situace třetí stranu. Korespondence těchto obsahů je ve fondu Národního archivu v Praze datována v letech 1914 až 1916. V neposlední řadě se zde také objevuje pár dopisů, odeslaných listem Ještědský obzor. V těchto dopisech se redakce dožaduje, aby jí ÚMŠ objasnila některá obvinění, podaná na matiční školu. Jednotlivé složky materiálů českých škol v Liberci ve fondu ÚMŠ nejsou specificky uspořádány.³

K padesátému a stoletému výročí české školy v Liberci byly vydány brožury. Brožura vydaná k padesátiletému výročí české školy v Liberci obsahuje mnoho důležitých informací. Zachycuje působnost všech českých škol v padesátiletém období. Jsou zde stručně zmíněny historie a pedagogické sbory těchto škol. Co se

---

¹ Státní okresní archiv v Liberci. *Fond česká obecná škola v Liberci, (matiční a soukromá), 1882-1919.*

² Zkratka ÚMŠ – Ústřední Matice Školská, dříve zkracováno také jako Ú. M. Š.

³ Národní archiv v Praze. *Fond Ústřední matice školská. Inv. č. 781, Liberec – matiční škola.*

týče matiční školy, je zde popsán dlouhý boj od myšlenky založit českou školu až po její uskutečnění. Příspěvky v této práci jsou psány některými učiteli a lidmi, kteří byli v přímém kontaktu s menšinovým školstvím. Brožuru bychom mohli považovat částečně za písemný pramen. Avšak po prostudování fondu v SOkAL a této práce jsem narazila na pár nesrovnalostí v počtu dětí a učitelů. V brožuře není úplný seznam učitelů a počty dětí nesouhlasí s pramenným materiálem.⁴ Brožura vydaná ke stoletému výročí je pouze jakousi vzpomínkou boje za české školství. Tato vzpomínka je uveřejněna ve Zprávách České besedy z roku 1981.⁵

Kromě pramenů jsem využila také literaturu k dějinám školství 19. století. Velmi užitečnou publikací pro historii školství v Liberci je katalog od Roberta Filipa s názvem *Dějiny školství v Liberci do roku 1945 ve světle archiválií*, vydaný k výstavě Státního okresního archivu v Liberci 2001. Tento katalog obsahuje přehledný vznik a vývoj školství a škol v Liberci.⁶

Nástin sociálního postavení a života Liberecké české menšiny v tehdy německém Liberci, poskytuje studie od Zdeňka Brunclíka – *Česká menšina v Liberci 1918 – 1939*. Práce je především zaměřena na prvorepublikový Liberec, sledovaného období se dotýká pouze okrajově. Tato práce se zabývá tématy, jakými jsou význam liberecké menšiny a rozvoj Liberce. Sleduje vztahy mezi českými a německými obyvateli. Nastiňuje nám politický život a aktivity menšiny, a v neposlední řadě sleduje také kulturní život a významné události.⁷ Tématu liberecké menšiny se také věnují dvě studie Miloslavy Melanové. Nalezneme je v sbornících *Documenta Pragensia*, XIX, 2001 a *Fontes Nissae* 2000/I. Studie nás provedou životem liberecké menšiny před první světovou válkou. Objasňují vzájemné vztahy mezi majoritní většinou Němců a menšinou Čechů v Liberci. Rozebírají spolkový, politický a hospodářský život a zmiňují se

---

⁴ *Padesát let české školy v Liberci: 1881/82- 1931/32*, Liberec: Místní školní výbor, 1931, Horní Růžodol, česká knihtiskárna B. KOBR. 111.

⁵ *Sto let české školy v Liberci 1881-1981*. Liberec, Česká Beseda. 1981, 19. s. (Zprávy České Besedy, č. 34).

⁶ FILIP, Robert: *Dějiny školství v Liberci do roku 1945 ve světle archiválií*. Státní okresní archiv, 2001. 29 s.

⁷ BRUNCLÍK, Zdeněk: *Česká menšina v Liberci 1918-1938 : pohled na národnostní, jazykové politické poměry*. In: Pax bello potior : sborník věnovaný doc. PhDr. Rudolfu Andělovi, CSc., s. 251-277.

také o menšinovém školství.⁸ Pro celkový obraz legislativních poměrů je vhodná práce od Jana Měchyře – České národní menšinové školství v Čechách 1867 – 1914.⁹ Dále je nutné zmínit i stať F. Bělohrádka - Kulturní, zvláště školské úkoly české politiky, jež se věnuje všeobecně menšinovému školství a Ústřední matici školské. Je součástí rozsáhlého díla Česká politika (redigoval Zdeňkem Tobolkou). Zabývá se jak právními vztahy menšinových škol, jejich obranou, tak i provozními záležitostmi.¹⁰ Základní zmínku o Matiční škole nalezneme také v rozsáhlé práci Kniha o Liberci (Roman Karpaš a kol).¹¹

---

⁸ MELANOVÁ, Miloslava: *Česká menšina v Liberci před první světovou válkou*. In: Fontes Nissae . Regionální historický sborník, 2000/I, s. 93 -122.

MELANOVÁ, Miloslava: *Česká menšina v německém centru: Změny v postavení české menšiny v Liberci v období 1880 – 1907*. In: *Documenta Pragensia*, XIX, 2001. s. 6.

⁹ MĚCHÝŘ, Jan: *České národní menšinové školství v Čechách 1867-1914*. In: Sborník k problematice multietnicity. České země jako multietnická společnost. Češi, Němci a Židé ve společenském životě českých zemí 1848 -1918. Praha, FF UK 1996, s. 67 - 84.

¹⁰ BĚLOHRÁDEK, F. : *Kulturní, zvláště školské úkoly české politiky*. In: Česká politika V. díl (redigováno Z. Tobolkou) Praha, 1913, s. 335 - 433.

¹¹ KARPAŠ, Roman: *Kniha o Liberci*. 1. Vyd. Liberec: Dialog, 1996. 664 s.

2. Česká obecná škola v Liberci (matiční a soukromá)

První zprávy o školství v Liberci pocházejí již z roku 1544. Nejstarší liberecká škola sídlila v Železné ulici a od roku 1564 v ulici Kostelní. Dozor nad libereckou školou měl nejvyšší představitel luteránské církve na panství Redernů. Významné změny pro liberecké školství přinesl Všeobecný školní řád, známý jako školská reforma Marie Terezie z roku 1774. Zákon stanovil povinnou školní docházku ve věku od šesti do dvanácti let a zavedl trojstupňovou školskou soustavu.¹² Podle této reformy se základní školství vyvíjelo až do roku 1869. Očekávané změny ve školských zákonech v roce 1848 přinesly změny pouze pro školství střední. V květnu roku 1869 přijala říšská rada tzv. říšský školní zákon, vypracovaný ministrem Hasnerem. Hasnerovým zákonem převzal vrchní dohled nad školstvím stát, podstatně změnil jeho strukturu a výrazně ovlivnil život ve školách v českých zemích. Zavedl povinnou osmiletou školní docházku od 6 do 14 let, nové předměty a rozšířil náplň výuky.¹³ Vysvědčení se začalo vydávat čtvrtletně a počet žáků ve třídě nesměl přesáhnout osmdesát.¹⁴

Školství v Liberci mělo vyspělou úroveň, avšak bylo německé. Rozvoj průmyslu v 19. století přinesl výrazný nárůst českého obyvatelstva a tím stoupl i počet dětí školou povinných. Roku 1863 založili čeští liberečtí občané český spolek, Českou besedu, která se stala centrem českého duchovního a společenského života v Liberci. V čele stál později mimo jiné i mladočech Václav Šamánek, členy České besedy byli například úředníci, živnostníci, řemeslníci, učitelé. Česká beseda byla díky Šamánkovi pro radnici jediným českým akceptovatelným partnerem. Její základnu tvořilo 100 až 120 členů. Čeští občané v Liberci byli vždy pouze menšinou. Při pokusech povýšit Liberec na hlavní město německých oblastí, byli považováni za nežádoucí. Měli potíže se

---

¹² FILIP, Robert: *Dějiny školství v Liberci do roku 1945 ve světle archiválií*. Liberec 2001, s. 4 -5,

¹³ KASPER, Tomáš - KASPEROVÁ, Dana: *Dějiny pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. S. 97.

¹⁴ ŠAMAJOVÁ, Květoslava. JAK VYPADALA Stará škola. Učitelské noviny [online]. 2004, č. 35, [cit. 2010-04-12]. Dostupný z WWW: <http://www.ucitelskenoviny.cz/obsah_clanku.php?vydani=35&rok4&odkaz=jak.htm>.

zaměstnáním a bydlením. Proto se raději přemísťovali do okrajových obcí kolem Liberce, kam nezasahoval vliv magistrátu, a ceny bytů byly levnější.¹⁵

Jedním z center českého života byla chvíli i budova matiční školy. Cvičili v ní například sokolové a ještě před přestavbou budovy České besedy byla ve škole studentská prázdninová noclehárna. 25. března 1905 byla slavnostně otevřena nová budova České Besedy a střed se točil zase okolo ní.¹⁶ K otevření první české soukromé matiční školy vedla dlouhá cesta a přispěly k němu tři spolky. Byly to již výše zmíněná Česká beseda, založená roku 1863, o tři roky později vzniklý druhý český spolek Dobročín, podporující české občany v nemoci a v těžkých situacích, stejně jako třetí spolek Mírúmil. Dne 21. listopadu 1866 podali liberečtí Češi petici zemskému sněmu, pod kterou se tehdy podepsalo 304 občanů, v níž žádali zřízení české veřejné školy. Petice bohužel nebyla brána v potaz a žádost byla zamítnuta. V roce 1868 uspořádali čeští rodiče sbírku, kterou Česká Beseda doplnila na 500 zlatých. Sumu použila v roce 1880 jako vklad pro členství v Ústřední matici školské. ÚMŠ byla otevřena z toho důvodu, aby v oblastech, kde nelze zřídit školu státní, zřídila školu soukromou. 24. října 1880 podaly spolky Mírúmil a Dobročín žádost na Zemskou školní radu do Prahy, podpořenou 193 podpisy rodičů, aby jejich 318 dětí mohlo chodit do české školy.¹⁷ Žádost byla opět zamítnuta. Intriky školní rady svým přímým nátlakem na rodiče dosáhly toho, že pouze 38 rodičů oznámilo zájem o docházku svých 58 dětí do české školy. Z toho vyplývá, že nemohl být prokázán zákonitý pětiletý průměr 40 dětí v obvodu jedné hodiny, který upravoval paragraf 59. říšského zákona ze 14. května 1869.¹⁸

30. srpna 1881 získala Ústřední Matice Školská povolení zřídit v Liberci první českou soukromou pětitřídní školu financovanou ze svých prostředků a 16. září 1881 otevřela první třídu matiční školy obecné na Vavřincově vrchu v domě č. 363-I. Pro velký zájem byla již 18. října 1881 otevřena pobočka této třídy. Pro

---

¹⁵ MELANOVÁ, Miloslava: *Česká menšina v Liberci před první světovou válkou*. In: Fontes Nissae. Regionální historický sborník, 2000/I, s. 95

¹⁶ TOMSA, Jaroslav: *Dějiny budovy České besedy v Liberci*. In: Česká beseda v Liberci, 1992. Zprávy České besedy; č. 70. s. 4, 8, 11.

¹⁷ REJCHL, Josef: *Matiční škola v Liberci*. In: Padesát let české školy v Liberci: 1881/82 – 1931/32, s. 8.

¹⁸ REJCHL, Josef: *Odbor Ústřední Matice Školské v Liberci*. In: Padesát let české školy v Liberci: 188/82 – 1931/32, s. 81.

velký počet žáků byla o rok později rozšířena o 2. a 3. třídu. V květnu 1883 vznikla třída čtvrtá a pátá. Škola v srpnu získala právo veřejnosti. Získat právo veřejnosti znamenalo, že vysvědčení v této škole získané, je rovnocenné vysvědčení z veřejné školy. Prvním ředitelem školy se stal František Chaloupecký. V roce založení tuto školu navštěvovalo 131 dětí a o dva roky později již 320. Bylo nutno najít větší prostory pro výuku a školu sjednotit. Padaly i takové návrhy, že by škola mohla fungovat v neobývaném křídle libereckém zámku Clam- Gallasů. ÚMŠ poslala dopis s žádostí o propůjčení prostor v zámku hraběnce Clotildě Clam-Gallasové, avšak na tuto žádost nepřišla žádná odpověď.¹⁹ Proto v roce 1883 ÚMŠ zakoupila dům č. 64-II. a sousední stavební pozemek č. 65-II. od Bohumila Schütze za 22 000 zlatých. 16. ledna 1884 započala stavba nové budovy v ulici Na Svahu stavitelem Makovcem z Hrádku nad Nisou. Byla otevřena 14. září 1884 projevem Ladislava Turnovského. Ladislav Josef Turnovský byl český novinář, dramatik a překladatel, který stál u založení Ústřední Matice Školské v roce 1880. Byl švagrem Josefa Kajetána Tyla a vychovatelem jeho sedmi dětí.

Již v roce 1883 byla podána nová žádost zemské školní radě v Praze o zřízení české školy veřejné, financované městem. Žádost byla postoupena okresní školní radě liberecké k prošetření, která se ovšem 7. listopadu rozhodla doporučit zemské školní radě, aby se od předběžného šetření upustilo, že prý matiční škola potřeby uspokojuje a školu veřejnou plně nahrazuje. Tomuto doporučení zemská školní rada nevyhověla a již 13. prosince 1883 nařídila, aby se šetření o zřízení české školy veřejné provedlo do 15. ledna 1884. Pro žadatele o českou školu nastaly problémy, byli vypovídáni z bytu, z práce, byli haněni v novinách a tak se stalo, že z původního počtu zbylo jen 198 dětí. Zemská školní rada i přes protesty městské rady liberecké, rozhodla 3. června 1884, aby byla od 1. ledna 1885 zřízena česká obecná škola veřejná o třech třídách. Stížnost liberecké obce proti tomuto rozhodnutí zamítlo ministerstvo kultury a vyučování dne 19. srpna 1884. V letech 1884 -1885 měla matiční škola pět tříd a dvě pobočky. Chodilo do ní 425 žáků.

---

¹⁹ NA Praha. *Fond Ústřední matice školská. Inv. č. 781, Liberec – matiční škola.* – úřední korespondence.

Zřízením české veřejné školy, nastaly změny ve školy mateční. Došlo k částečnému přestoupení dětí do veřejné školy, a proto byla mateční škola zmenšena na pouhou dvoutřídku.²⁰

V okrajových obcích okolo Liberce postupně stoupal počet Čechů, jejichž děti začaly navštěvovat mateční školu. K těmto obcím patřily Horní Růžodol, Pavlovice, Ruprechtice, Františkov, Rochlice, Harcov a Doubí. Nárůstem počtu těchto dětí se škola v letech 1904-1905 opět rozšířila na pětitřídní. Počtem dětí zahýbalo znova až zřízení české veřejné školy v Horním Růžodole. Ta byla otevřena 1. září 1905 a mateční škola zmenšena na trojtřídku. Počet dětí stoupal a proto ve školním roce 1910-1911 byla opět rozšířena na pětitřídní a v roce 1912-1913 dokonce na šestitřídní. V době 1. světové války se počet dětí pohyboval v rozmezí 189 až 295. 24. března 1919 byla otevřena znova šestá třída.

Mateční škola své poslání skončila v červnu roku 1919 po té, co ministerstvo školství zřídilo české školy veřejné ve smíšených oblastech, na základě Metelkova zákona číslo 189 z 3. dubna 1919. V roce 1919 v Liberci vznikla například smíšená měšťanská škola s československým jazykem vyučovacím, která byla roku 1923 rozdělena na dívčí a chlapeckou. V září 1922 byla otevřena česká kupecká škola pokračovací. Stále působila i živnostenská škola pokračovací a odborná škola pokračovací pro učednice ženských živností oděvních.²¹

2.1. Česká menšina, boj o české školství na Liberecku a doktor Václav Šamánek

Jak je již výše zmíněno, zápas o českou školu pro libereckou menšinu nebyl jednoduchý. Liberecký magistrát byl úřadem „zeměpanským“. Měl dodržovat jazykovou rovnoprávnost, kterou nedodržoval. Odmítal jakákoliv podání v českém jazyce, protože prý té řeči nerozumí, nepřijímal také dopisy s uvedenou adresou Liberec, podle nich název Reichenberg je nepřeložitelný. Když se tedy

---

²⁰ SOKAL. ČŠM – konferenční protokoly, školní matriky.

²¹ REJCHL, Josef: *Mateční škola v Liberci*. In: Padesát let české školy v Liberci:1881/82 – 1931/32, s. 11 -16, 18.

čeští občané nemohli v této záležitosti spoléhat na úřady, museli spoléhat sami na sebe a své menšinové spoluvlastence. Rodiče žáků první veřejné školy byli za své podpisy na žádosti o zřízení této školy „proskribováni“ v německých listech *Reichenberger Zeitung* a *Deutsche Volkzeitung*. Tyto útoky byly páčány nejčastěji na české obchodníky a řemeslníky, kterým to znepríjemňovalo život.²² Postoj libereckých radních vycházel z přesvědčení, že rozšíření české menšiny zamezí tím, že nebude česká škola. Povinná školní docházka byla dána ze zákona. Jelikož v Liberci česká škola nebyla, musely děti navštěvovat alespoň německou. Po několika letech v německé škole si české dítě osvojilo jazyk a dovednosti, a také je v tomto jazyce dále rozvíjelo. V tomto citlivém věku se myšlení lehce měnilo v německý prospěch a docházelo k příklonu k německému národu. Těmto plánům se samozřejmě česká menšina snažila bránit a na podporu českého vzdělání byl v druhé polovině roku 1880 založen národně-obranný spolek Ústřední Matice Školská. K jeho vzniku přispěli ředitelé pražských škol V. Kredba a Josef Král, pražští žurnalisté Josef Barák, Jan Černý a Josef Kořán, spisovatel a pozdější ředitel Národního divadla František Šubert a Josef Turnovský. Na první valné hromadě ÚMŠ byl dokonce jeho starostou zvolen František Ladislav Rieger. Čeští liberečtí obyvatelé byli tak mezi prvními, kteří se postarali o založení pobočky spolku ještě téhož roku.²³ Jejich neúnavnou činností byla nejprve zřízena právě matiční škola, která připravila podmínky pro zřízení české školy veřejné, což bylo od počátku hlavním cílem. I přesto že si čeští Liberečané dokázali vybojovat veřejnou školu, zaběhnutá a dobře fungující matiční škola zrušena nebyla a byla poskytnuta dětem z libereckého okolí.

Narůstající konflikty mezi českými a německými obyvateli v národnostně smíšených oblastech severních a severozápadních Čech byly jedním z hlavních důvodů k založení dalšího českého obranného společenství regionálně zaměřeného na sever Čech. Byla jím Národní jednota severočeská (NJS) založená v březnu 1885. Hlavním úkolem NJS bylo shromažďování financí na podporu české menšiny v pohraničních smíšených okresech. Na starost měla také české

---

²² FILIP, Robert: *Dějiny školství v Liberci do roku 1945 ve světe archiválií*. Liberec 2001, s. 13 -14.

²³ REJCHL, Josef: *Odbor Ústřední Matice Školské v Liberci*. In: *Padesát let české školy v Liberci:188/82 – 1931/32*, s. 81.

školství, pořádala kulturní akce, zřizovala veřejné čítárny, které se měly stát střediskem společenského života. Cílem NJS bylo dle stanov „přispívati k národnímu, duševnímu a hmotnému zvelebení krajin na severu Čech“. Tato pomoc však musela vycházet ze znalostí národních a hmotných poměrů českých menšin. Jenže sčítání lidí v roce 1880, 1900 a 1910 bylo zastrašováním a hrubým nátlakem německých úředníků výrazně ovlivněno. Čeští občané v pohraničí se ze strachu raději hlásili k německé obcovací řeči. Někteří sčítací komisaři zapisovali Čechy jako Němce. Pro dokázání neregulérnosti česká strany uspořádala „soukromá sčítání“.²⁴ Bylo těžké stanovit přesný počet českých obyvatel. Dle státem organizovaného sčítání mělo být v Liberci v roce 1900 asi 2505 českých obyvatel. Na základě tzv. soukromého sčítání bude tento počet vyšší.²⁵ Činnost NJS aktivně doplňoval spolek Karolína Světlá svou materiální podporou jak mládeži, tak i vdovám a sirotkům. Na popud místních odborů NJS byly vybudovány „feriální osady“. Ženy odboru NJS v Nymburce se velmi zajímaly o povznesení českého života v Liberci a tak se v roce 1895 postaraly o první výpravu libereckých dětí ve feriální osadě v Nymburce. O děti bylo s láskou a péčí postaráno, byly ošaceny a dopraveny tam i zpět zcela zdarma.²⁶ Ještě v roce 1897 si vedení radnice, mezi nimiž byl nejaktivnější magistrátní rada nacionál Otto Ringelhaan, myslelo, že do dvou let se poslední zbytky české menšiny z Liberce vymytí. Ovšem kromě feriální osady v Nymburce přibýly i osady v Sadské, Poděbradech, Turnově, Jičíně, Předměřicích a počet dětí za podpory i dalších spolků stoupal přímou úměrou, jakou byl zvyšován nátlak a persekuce ze strany Němců. V roce 1912 byla mateřská škola dokonce rozšířena o šestou třídu. Ve stejném roce se stal předsedou místní pobočky NJS mateřský učitel Rudolf Tesař a místopředsedou Dr. Václav Šamánek. Společenské poměry se neustále zotrobovaly a německé sebevědomí rostlo. Těžkosti českých lidí v uzavřeném

---

²⁴ PAVLÍČEK, Jaromír. *Národní jednota severočeská a její podíl na prosazování českých národních zájmů v národnostně smíšených oblastech (1885-1948)*. In: České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky, s. 174 – 175, 178 – 181.

²⁵ MELANOVÁ, Miloslava: *Česká menšina v Liberci před první světovou válkou*. In: Fontes Nissae. Regionální historický sborník, 2000/I, s. 94.

²⁶ ČÍLA, Ladislav: *O činnosti Národní jednoty Severočeské v Liberci*. In: Padesát let české školy v Liberci: 188/82 – 1931/32, s. 82 – 84.

území se změnilo k lepšímu až po převratu 28. října 1918. To už němečtí úředníci a soudci nemohli odmítat komunikaci v češtině. V prosinci 1918 byla rada a zastupitelstvo magistrátu rozpuštěno a až do obecních voleb roku 1919 řídila město komise. Byla zavedena státní policie a přestala „proskripce“ českých živnostníků novinami. Češi začali mít také své zástupce i v radě města.²⁷

Již několikrát zmíněnou a bezpochyby velmi důležitou osobností českého školství na Liberecku byl Václav Šamánek. Narodil se 23. října 1846 v Miloticích u Kyjova na moravském Slovácku Valentínovi a Terezii Šamánkovým. Byl veden k poctivé, svědomité a užitečné práci. Vyrůstal s dalšími pěti sourozenci. Zprvu navštěvoval vesnickou školu v Miloticích a po té roku 1854 přestoupil do hlavní školy v Kyjově. Tato škola byla řízená piaristy a navíc veškerá výuka probíhala v němčině, proto sem Václav nechodil rád. Ve svých 12 letech nastoupil do německého gymnázia josefínského ve Vídeňském Novém Městě s cisterciáckými liberálními profesory, kde studoval se svým starším bratrem Františkem. V roce 1866 nastoupil na lékařskou fakultu vídeňské univerzity a roku 1867 přestoupil na vojenskou akademii, kde roku 1872 promoval jako doktor obecného lékařství a byl tak zařazen do vojska jako nadlékař. Při svých studiích vyslechl i přednášky mnohých českých docentů jako například docenta Piřhy a Duchka, nebo asistenta Strejčka, pozdějšího generálního štábního lékaře v Praze.

Svou první službu vojenského lékaře vykonával Václav Šamánek v Praze v nemocnici na Karlově náměstí. Do Liberce byl přeložen v listopadu 1873, a to k 29. mysliveckému praporu. O dva roky později se oženil s Johanou Nerradtovou, dcerou člena městské rady a obchodníka Franze Nerradta. Johana Šamánková se česky naučila již jako dítě. Václav Šamánek se roku 1880 přihlásil k české obcovací řeči a to narušilo vztahy mezi rodiči Johany Šamánkové a Václavem a Johanou. Franz Nerradt vydědil Johanu za to, že svého muže Václava neodvrátila od české vlastenecké práce, a ani ho neopustila. Rok na to opustil práci plukovního lékaře na vojenském ústavu a otevřel si soukromou lékařskou ordinaci, kde poskytoval služby nejen Čechům, ale byl vyhledáván i německými

---

²⁷ ČÍLA, Ladislav: *O činnosti Národní jednoty Severočeské v Liberci*. In: *Padesát let české školy v Liberci*:188/82 – 1931/32, s. 85 - 87.

obyvateli Liberce.²⁸ Vlastenecké cítění vedlo Václava Šamánka k zájmu a péči o české menšinové školství a českou menšinu vůbec, protože si byl vědom, že přes školství a vzdělávání v českém duchu, vede cesta k zachování národa. Proto se podílel na zřizování opatrovny a školy Ústřední matice školské v letech 1881, zřízení první české obecné školy v Liberci 1885 a mnoha dalších škol jakými byly živnostenská škola, pokračovací škola pro dívky v roce 1896. Byl angažován i při založení českých škol v Alšovicích, Bezděčíně, Petrašovicích, na Rašovce, v Popelnici, v Horním Růžodole. Trpělivě čelil útokům z radnice, a přesto byl do roku 1900 předsedou 11 českých spolků.²⁹

Roku 1893 byl doktor Šamánek zvolen ve volebním okrese Nového Města pražského poslancem říšské rady za mladočeskou stranu. Přidružil se k radikálnímu křídlu a zastával tak stanovisko obstrukce, jež byla tehdy novým parlamentním jevem a účinným prostředkem něčeho na vládě vymoci. Avšak ovlivnitelnost klubu a celková úroveň ho zklamala a proto se již v příštích volbách nenechal do říšské rady volit. Ponechal si jen svůj mandát do českého sněmu za volební okres Turnov – Mnichovo Hradiště – Bělá pod Bezdězem. Své úsilí a zájem soustředil ve prospěch české menšiny. Vypomáhal mnohdy z vlastních prostředků jako při stavbě Národního domu v Liberci. Roku 1907 podala Ústřední matice školská na Šamánkův podnět žádost o zřízení české soukromé reálky pro Liberec a okolí.

Doktor Václav Šamánek věnoval českému menšinovému školství a české menšině mnoho volného času, úsilí a bezesných nocí. Mnoho starostí mu způsobovala německá nevraživost vůči Čechům. Často čelil útokům, a to nejen slovním, ale stalo se také, že při zjišťování počtu českých rodin a dětí pro zřízení české školy v Horním Růžodole byl napaden i fyzicky. Přesto všechno se nevzdal a za podpory manželky Johany, která byla také aktivní členkou mnoha ženských spolků, například Karolína Světlá, pokračoval v houževnaté práci. Miloval přírodu, túry a noční pochody, rád si zahrál kulečník, ale to vše pouze pokud se

---

²⁸ HEPTNER, Josef: *Mudr. Václav Šamánek: 23. X. 1846-9. V. 1916*. V Praze: Nákladem poštovních úředníků, 1927. s. 1-3.

²⁹ MATOUŠ. Č. *M.U.Dr. Václav Šamánek*. In: *Padesát let české školy v Liberci:188/82 – 1931/32*. s. 11-16.

nevěnoval pomoci druhým. Václav Šamánek zemřel 9. května 1916 na srdeční příhodu, když se vracel od pacienta. Stále nám ho připomíná busta v současné Šamánkově ulici a pamětní deska na jeho domě v ulici Na Svahu. Hlavní myšlenkou Václava Šamánka bylo, že české dítě patří do české školy.³⁰

2.2. Učitelský sbor, proměny, charakteristika

Prvním ředitelem matiční školy se v roce založení 1881 stal učitel **Josef Chaloupecký**, který se staral také o výuku v první třídě zatím jednotřídní školy. Kromě místa ředitele působil v letech 1882 a 1883 jako jednatel Ústřední Matice školské.³¹ Již 18. října byla pro velký nával žáků otevřena pobočka této třídy a tak přibyl do sboru i učitel **Stanislav Retzl**. Ve školních lavicích školního roku 1881-1882 usedlo tehdy **131 žáků**.³² Roku 1883 do školy přibýly dvě ženy a to **Antonie Chaloupecká**, **Božena Turnovská** a také učitel **Karel Mikovec**, který zastával úlohu jednatele ÚMŠ po Josefu Chaloupeckém v roce 1884.³³ Josef Chaloupecký z funkce ředitele školy odešel roku 1884. Jeho místo zaujal učitel **Hanuš Klíma** a s ním již do pětitřídní školy a navíc do nové budovy Na Svahu přibýli i učitelé **Ferdinand Zelenka**, **J. Michal**, **Richard Katzer**, roku 1886 pak také **Karel Rambousek**, **Antonín Soukup** a dále roku 1887 také **František Wölfel**. Bohužel do nové budovy roku 1884 nenastoupila ženská posila Antonie Chaloupecká a Božena Turnovská a spolu s Chaloupeckými odešel také i učitel Stanislav Retzl. Jelikož byla 1. ledna 1885 otevřena konečně první česká veřejná škola, znamenalo to zmenšování matiční školy a tím i pedagogického sboru. Takže z pěti tříd a dvou poboček a **425 dětí**, které škola ve školním roce 1884 –

---

³⁰ HEPTNER, Josef: *Mudr. Václav Šamánek: 23. X. 1846-9. V. 1916*. V Praze: Nákladem poštovních úředníků, 1927. s. 8-13.

³¹ Viz tabulka č. 1.

³² Viz tabulka č. 2.

³³ REJCHL, Josef: *Odbor Ústřední Matice Školské v Liberci*. In: *Padesát let české školy v Liberci: 1881/82 – 1931/32*, s. 81-82.

1885 měla, zbyly již v dalším školním roce 1885 – 1886 jen třídy dvě o počtu okolo **90 dětí**.³⁴

Po takto velkém úbytku dětí v učitelském sboru zůstal jen Karel Rambousek, který ve školním roce 1886 - 1887 učil první třídu s počtem **30 chlapců** a **46 děvčat** a také řídící Klíma, který měl na starosti zase druhou třídu s **29 chlapci** a **35 děvčaty**. Roku 1887 došlo opět k personálním změnám, do školy přišel tedy **Ferdinand Wölfel** jako ředitel školy, který ve funkci vytrval až do roku 1893 a spolu s ním přišel i **František Paleček**, který nastoupil jako třídní učitel první třídy. V letech 1888 – 1890 učil třídy druhé. Oba tito pánové působili též jako učitelé v české živnostenské škole pokračovací (ŽŠP). Ferdinand Wölfel v ní, mezi lety 1887 a 1890, vykonával post správce školy, a to jako úplně první. Správce školy měl většinou na starost hospodaření, technický chod školy a disponoval úředním razítkem. Funkci v ŽŠP po něm v letech 1891 až 1893 převzal František Paleček.³⁵ Ferdinand Wölfel se na toto místo provizorně vrátil ještě v roce 1893, protože František Paleček se stal ředitelem matiční školy a to až do roku 1898.³⁶ Pro první třídu byl v těchto letech přijat učitel **Jan Stránský** a jako učitel pro druhou třídu **J. Hrubý**, který zde učil již od roku 1888. V roce 1897 byla opět zřízena třetí třída. Podle záznamů z třídních výkazů měly v letech 1896 -1898 na škole působit také paní učitelka **Doušová** pro druhou třídu a paní učitelka **Matoušová** pro první třídu. Aloisie Matoušová učila i na obecné škole veřejné.³⁷

Pro roky 1898- 1902 bylo potřeba zase o pár učitelů více, byly již tři třídy a většina z nich měla dvě oddělení. Ve školním roce 1898 – 1899 měla první třída 39 chlapců a 22 děvčat, druhá třída se dvěma odděleními dohromady čítala 55 chlapců a 44 děvčat a třetí třída byla dokonce tak obsáhlá, že byla rozdělena na 3. A. se dvěma odděleními o celkovém počtu 37 chlapců a 38 děvčat a na 3. B.

---

³⁴ REJCHL, Josef: *Matiční škola v Liberci*. In: Padesát let české školy v Liberci:1881/82 – 1931/32, s. 10.

³⁵ ŽŠP – Česká živnostenská škola pokračovací v Liberci

³⁶ STOJNEK, J.: *České živnostenské školy pokračovací v Liberci*. In: Padesát let české školy v Liberci:1881/82 – 1931/32. s. 63- 64, 66 - 67.

³⁷ ŠULC, Jan: *Česká veřejná obecná škola v Liberci*. In: Padesát let české školy v Liberci:1881/82 – 1931/32. s. 27.

taktéž se dvěma odděleními o celkovém počtu 37 chlapců a 43 děvčat.³⁸ Z tohoto důvodu v roce 1898 do učitelského sboru přistoupili **Emanuel Šrámek** jako nový ředitel školy, **Rudolf Tesař**, **František Košík**, **Ferdinand Volkar**, roku 1899 **Augusta Kubátová** a roku 1901 **Anna Strnadová**.³⁹ Emanuel Šrámek, stejně jako několik jeho kolegů učil po večerech na živnostenské škole pokračovací a v roce 1902 odešel do školy Ústřední Matice školské v Lovosicích. Také Rudolf Tesař se zavázal ke vzdělávání na pokračovací škole živnostenské a to jako ředitel v letech 1909 - 1914.⁴⁰ Tento učitel, patřil mezi nejdéle učící na matiční škole. Narodil se roku 1874 v Praze Bohnicích, byl dvakrát ženatý a měl 3 syny a dvě dcery. Studoval na gymnáziu a státním učitelském ústavu v Praze, nejprve učil ve škole v Hrnčířích a roku 1895 vstoupil do Ústřední matice školské. Do Liberce byl přeložen roku 1902 a až do roku 1915 pracoval jako řídící učitel.⁴¹ Mimo jiné působil v odboru Národní jednoty severočeské, v Sokole, jako předseda zábavního odboru a dirigent hudebního sboru, učil i na pokračovací škole pro učnice v Liberci.⁴² Roku 1915 byl přeložen do Lín u Plzně jako správce matiční školy. Vydal i učebnici pro 3. třídy obecných škol s názvem *Má první německá kniha*.⁴³

Mezi lety 1902- 1915 na škole dále působil učitel **Jaroslav Černý**, který přišel roku 1902 ze Znojma a ještě téhož roku odešel do Kolínce v klatovském kraji. Zápis v konferenčním protokolu o něm mluví jako o „nepořádném učiteli“, protože v úředních spisech zanechal nesrovnalosti a nedokončené zápisy.⁴⁴ **Jan Stuna**, taktéž učitel živnostenské školy pokračovací, který odešel roku 1905 jako výpomoc do jednotřídky v Jablonci nad Nisou. **Františka Košková**, mladá absolventka ústavu učitelek v Kutné Hoře roku 1902. Byla to mimo jiné i učitelka

³⁸ SOKAL. ČŠM – Kniha o prospěchu (školní rok 1898 – 1899).

³⁹ REJCHL, Josef: *Matiční škola v Liberci*. In: Padesát let české školy v Liberci:1881-82–1931-32, s. 10.

⁴⁰ STOJNEK, J.: *České živnostenské školy pokračovací v Liberci*. In: Padesát let české školy v Liberci:1881/82 – 1931/32. s. 63- 64, 66 - 67.

⁴¹ Informace O Jaroslavu Rudolfovi Tesařovi zjištěné studentkou TUL Jitkou Johnovou DJ-ČJ.

⁴² ŠULC, Josef: *Odborná škola pokračovací pro učednice ženských živností oděvních*. In: Padesát let české školy v Liberci:1881/82 – 1931/32. s. 70 - 72.

⁴³ *Lovosický dnešek* [online]. 2010 [cit. 2010-04-02]. Lovosický dnešek 9/2005 - Strana 5. Dostupné z WWW: <http://web.meulovo.cz/dnesek/2005/0509_05.html>.

⁴⁴ SOKAL. ČŠM – konferenční protokoly (zápis z 3. prosince 1902).

ručních prací a v září roku 1903 odešla učit do Bělohávek v turnovském okrese. Místo ní byl ustaven učitelem **Stanislav Růžička**, kromě třídnictví měl na starost i dívčí tělocvik. V červnu následujícího roku byl požádán o suplování na škole v Jablonci a do matiční se již v září nevrátil. Přešel učit do školy ve „Slukách v karlínském okrese“.⁴⁵ V době, kdy Stanislav Růžička suploval v Jablonci, zastupovala ho **Jindra Hodíková** a v září roku 1904 byla do sboru přijata. Již v roce 1903 se připojila také **Anna Hlaváčová**, coby pomocná učitelka povolaná z matiční opatrovny. Za dva roky se opět vrátila k povolání pěstounky. Roku 1904 byli ustaveni učители **Anna Konečná**, **Josef Kvapil** a **Božena Tesařová**. Josef Kvapil se do Liberce přistěhoval ze Záluží na Mostecku a ve škole skončil roku 1905. Za dva roky po něm odešla i Božena Tesařová, protože byla přeložena do Trnovan u Teplic. Dnes je tato obec součástí města Teplice. Prameny, s nimiž jsem pracovala, neprokázaly příbuznost Boženy Tesařové s Rudolfem Tesařem. Následujícího roku 1905 bylo přijato taktéž několik učitelů a to **Rudolf Procházka**, jehož si děti moc neužily, protože ještě téhož roku byl povolán k vojenské službě, **Bedřich Čihák** místo Josefa Kvapila a **Josef Karel**, který na škole učil až do jejího zrušení roku 1919.⁴⁶ Josef Karel byl absolventem c. k. pedagogia v Plzni, na matiční škole kromě běžných předmětů učil tělocvik a někdy i náboženství. Učil také v pokračovací škole pro učenice a po zrušení matiční školy nastoupil 1. října 1919 do „smíšené měšťanské školy s československým jazykem vyučovacím“.⁴⁷ Roku 1908 byly přijaty dvě učitelky a to **Růžena Škobisová**, která ještě v září téhož roku odešla a pak také **Marie Urbanová**. Vystudovala ústav učitelek v Českých Budějovicích, do Liberce přešla z matiční školy v Novém Jičíně a roku 1913 odešla do Dřevčic v okrese Brandýs nad Labem. Na pouhý rok 1909 - 1910 se na zdejší škole objevili **Ludmila Bartoníčková** a **Václav Budín** coby suplent a abiturient gymnázia v Rokycanech.

⁴⁵ Tato obec je dnes zřejmě součástí pražské části Karlín, protože ji nelze dohledat.

⁴⁶ SOKAL. ČŠM – Konferenční protokoly (školní léta 1902 – 1905).

⁴⁷ FRIDRICH, V.: *Smíšená měšťanská škola s ČSL. Jazykem vyučovacím v Liberci*. In: Padesát let české školy v Liberci:1881/82 – 1931/32. s. 41 - 44.

STOJNEK, J.: *České živnostenské školy pokračovací v Liberci* In: Padesát let české školy v Liberci:188/82 – 1931/32. s. 63- 64, 66- 67.

Roku 1909 také přišel i **František Nožička**, který absolvoval učitelský ústav v Kutné Hoře a po té učil na matiční škole v Běhánkách.⁴⁸ Jeho libereckými závazky kromě matiční školy, kde mimo jiné učil i kreslení, bylo vyučování na české živnostenské škole pokračovací a na pokračovací škole pro učednice. Z Liberce odešel v roce 1912.⁴⁹

V následujících letech 1910 až do počátku války 1914 se učitelský sbor velmi proměňoval. Škola byla v této době pětitřídní a počet dětí se pohyboval od 236 do 295. Ve školním roce 1912 – 1913 byla dokonce prvně zřízena šestá třída.⁵⁰ Ve škole se v těchto letech tedy vystřídal: **Emanuel Urban**, který aktivně také učil na živnostenské škole pokračovací a na pokračovací škole pro učednice.⁵¹ **Josef Urbánek**, který přišel roku 1912 ze Žatce a stejně tak učil i na živnostenské škole pokračovací.⁵² Pak také **František Žďárský** a **Sasková Alena**, jež zde působila pouhý jeden školní rok jako externí učitelka ručních prací. Absolvent ústavu pro učitele v Praze **Čeněk Chocholouš** pocházející z Barchova u Pardubic. **Antonie Lásková**, která byla mimo jiné pověřena industriální výukou neboli výukou ručních prací. **Vilém Zink**, taktéž učitel na živnostenské škole pokračovací a **Alena Bukovská**.⁵³

Ve válečném období byla výuka na všech školách složitější. Mužští učitelé byli povoláni na vojnu, učily převážně ženy a školy se tak potýkaly s nedostatkem pedagogů. Chyběly finanční i materiální prostředky. Z těchto důvodů se stávalo, že zásoby uhlí v zimních měsících došly velmi brzo. Tyto potíže se nevyhýbaly ani matiční škole v Liberci. Spoře oblečené děti v zimě ve třídách mrzly a tak se

---

⁴⁸ SOKAL. ČŠM – konferenční protokoly.

⁴⁹ STOJNEK, J.: *České živnostenské školy pokračovací v Liberci*. In: Padesát let české školy v Liberci:188/82 – 1931/32. s. 63 - 64.

⁵⁰ SOKAL. ČŠM – Knihy o prospěchu (školní rok 1912 – 1913).

⁵¹ ŠULC, Josef. : *Odborná škola pokračovací pro učednice ženských živností oděvních*. In: Padesát let české školy v Liberci:188/82 – 1931/32. s. 70 - 72.

⁵² STOJNEK, J.: *České živnostenské školy pokračovací v Liberci*. In: Padesát let české školy v Liberci:188/82 – 1931/32. s. 63- 64.

⁵³ SOKAL. ČŠM – konferenční protokoly školní rok (1912 – 1913).

REJCHL, Josef.: *Matiční škola v Liberci*. In: Padesát let české školy v Liberci:188/82 – 1931/32, s. 10.

mohlo stát, že byly vyhlášeny i několikátýdenní prázdniny.⁵⁴ Ze záznamů a dopisů posílaných Ústřední matici školské je více než patrné, že i úroveň výuky ve válečném období byla velmi nedostačující. Ohlasy na tuto skutečnost jsou z období 1916 - 1918, kdy školu vedl pan řídící učitel **Čeněk Kalandra**. Jeho dalšími závazky v Liberci byla výuka v ŽŠP a v pokračovací škole pro učednice.⁵⁵ Ve stejném roce jako pan Kalandra nastoupili na školu také **Marie Zdobinská**, **Ladislav Tarantík**, **Anna Fibingerová** a její matka **Ludmila Fibingerová**, původně pěstounka v Hodoníně.⁵⁶ Učitelé byli potřeba, protože i přes trvající válku se počet dětí nezmenšil. Počty se pohybovaly až do zrušení školy okolo 200 dětí. Marie Zdobinská se do školy na místo učitelky přihlásila na základě inzerátu podaného v novinách. Její učitelská dráha na matiční škole neměla dlouhé trvání a ještě téhož roku dostala od pana řídícího Kalandry výpověď. Důvodem mělo být to, že neobstála v požadavcích kladených na učitele. Svou výpověď se snažila napadnout dopisem k ÚMŠ tím, že „byla neoprávněně vyštována duševně nemocným řídícím Kalandrou za to, že její zápisy do úředních a třídních knih byly nedostačující jen pro mnoho jiné práce“.⁵⁷ ÚMŠ ovšem dala za pravdu řídícímu Kalandrovi a krátce na to, jako náhrada byl přijat Ladislav Tarantík. Byl to penzionovaný učitel, přivydělávající si kresbou a olejomalbou. Ladislav Tarantík byl přijat na základě toho, že slíbil, že bude pro školu dělat mnoho užitečné práce navíc. Práci velmi potřeboval, protože byl zatížen dluhy po rodičích. Avšak ve škole pobyl také krátkou dobu.⁵⁸

V letech 1916 – 1918 učili na matiční škole Čeněk Kalandra coby řídící učitel, Josef Karel, Ludmila Fibingerová, Anna Fibingerová a **Milena Bukovská**. V souvislosti s těmito učiteli se ve fondu ÚMŠ objevuje stížnost na výrazné

---

⁵⁴ SOkAL. ČŠM - Knihy o prospěchu (školní rok 1917 – 1918).

⁵⁵ ŠULC, Josef. : *Odborná škola pokračovací pro učednice ženských živností oděvních*. In: Padesát let české školy v Liberci:188/82 – 1931/32. s. 70 – 72.

⁵⁶ REJCHL, Josef.: *Matiční škola v Liberci*. In: Padesát let české školy v Liberci:188/82 – 1931/32, s. 10.

⁵⁷ NA Praha. *Fond Ústřední matice školská. Inv. č. 781, Liberec – matiční škola*. - úřední korespondence (dopis Marie Zdobinské k ÚMŠ ze dne 15. září 1916).

⁵⁸ NA Praha. *Fond Ústřední matice školská. Inv. č. 781, Liberec – matiční škola*. - úřední korespondence (žádost Ladislava Tarantíka).

zhoršení kvality výuky a nedostatečné vzdělání dětí. Tuto skutečnost umocňovaly také špatné vztahy mezi Čěnkem Kalandrou a dosavadním správcem školy Josefem Karlem, který na škole působil již od roku 1905. Podle stížnosti Josefa Karla k ÚMŠ na Čěňka Kalandru, byl důvod zhoršení provozu školy ten, že řídící Kalandra se samozvaně jmenoval správcem školy a zbavil tak postu Josefa Karla. Odebral mu razítko a nedovolil mu spravovat provozní záležitosti a finance školy.⁵⁹ Navíc se prý choval hrubě a vulgárně a podle Karlova soudu, „Čeněk Kalandra matičnímu školství vůbec nerozumí“.⁶⁰ Ze záznamů fondu Ústřední Matice Školské vyplývá, že Matiční škola byla též vystavována vtipům a narážkám veřejnosti na to, že zde „učí náhražky učitelů“, jak bylo uvedeno v jednom z dopisů.⁶¹ Přelom roku 1917 a 1918 byl velmi mrazivý a tak vzrostla spotřeba uhlí, kterého bylo již tak málo. Z dostupných pramenů vyplývá, že Josef Karel měl snahu řešit tuto krizi. Navrhl řídícímu Čěňku Kalandrovi, že pokud sloučí některé třídy, bude spotřeba uhlí menší a vydrží o pár týdnů déle. Čeněk Kalandra však nechtěl měnit rozvrhy a situace vyvrcholila už 13. ledna 1918. Škole došlo uhlí a děti do ní, pro extrémně nízkou teplotu nemohly chodit. Tyto prázdniny ovšem trvaly tři měsíce, kdy už teplota dle rodičů byla dostačující, ale stále se nevyučovalo.⁶² V březnu tohoto roku došla rodičům trpělivost. Otcové František Kodík a Józsa Němeček napsali stížnost k Ústřední matici školské na matiční školu, ke kterému připojili dotaz, proč se nevyučuje. „Děti mají nevalné vzdělání a některé, přesto že jsou v páté třídě, se neumí ani podepsat“. Situace byla velmi vážná, rodiče ve své stížnosti také uváděli, že pokud nenastane nějaká změna, raději dají své děti do škol německých.⁶³ Čeněk Kalandra byl dotčen touto stížností. Okamžitě žádal jména udavačů a hájil prodlevu ve výuce tím, že „ve

---

⁵⁹ NA Praha. *Fond Ústřední matice školská. Inv. č. 781, Liberec – matiční škola.* – úřední korespondence (dopis Josefa Karla k ÚMŠ ze dne 18. 1. 1918).

⁶⁰ NA Praha. *Fond Ústřední matice školská. Inv. č. 781, Liberec – matiční škola.* – úřední korespondence (dopis Josefa Karla k ÚMŠ ze dne 31. 3. 1915).

⁶¹ NA Praha. *Fond Ústřední matice školská. Inv. č. 781, Liberec – matiční škola.* – úřední korespondence (dopis Josefa Karla k ÚMŠ ze dne 31. března. 1918).

⁶² NA Praha. *Fond Ústřední matice školská. Inv. č. 781, Liberec – matiční škola.* – úřední korespondence (dopis Josefa Karla k ÚMŠ ze dne 18. ledna. 1918).

⁶³ NA Praha. *Fond Ústřední matice školská. Inv. č. 781, Liberec – matiční škola.* – úřední korespondence, (stížnost Františka Kodíka a Józsy Němečka výboru. ÚMŠ ze dne 11. března 1918).

třídách byla malá teplota, že jej opravdu chodil kontrolovat a že výuka nemohla začít dříve než po Velikonocích“. Co se týče kvality výuky, prý „za to může válečný stav“. ⁶⁴ V záznamech fondu ÚMŠ jsou však dopisy psané některými učiteli o poměrech na matiční škole. Dopisy obsahují stížnosti na vyučovací praktiky jak Čeňka Kalandry, tak Anny a Ludmily Fibingerových. Dle těchto dopisů psaných již Marií Zdobinskou, Ladislavem Tarantíkem a také Josefem Karlem, Čeněk Kalandra nechával děti bez dozoru i celý školní den. Učení se nevěnoval, místo výuky psal vlastní články do novin a děti nabádal, ať se učí sami, aniž by jim řekl, co se mají učit. ⁶⁵ Rodiče si přáli výuku němčiny a Čeněk Kalandra souhlasil, že se výuky ujme. Ovšem činil to pouze za peníze. Děti mu musely platit 2 koruny měsíčně, a pokud ne, do hodiny nesměly. Stejně takto to dělala i Anna Fibingerová, která dávala opakovací hodiny německého jazyka a také za peníze. Učila u sebe doma a výuka nespočívala v individuální práci, ale v kolektivní, a pokud se dítě nedostavilo, ve škole si ho nevšímal. Při vyučování prý četla pohádky. ⁶⁶ Josef Karel nazval školu „hokynářstvím“, a to v dopise z 31. 3. 1918 pro Ústřední Matici Školskou. ⁶⁷ Pan učitel Tarantík v jednom dodatečném dopise pro ÚMŠ vylíčil přístup k práci učitelek Fibingerové a Bukovské. Při svém působení na matiční škole zajišťoval také zvonění na hodinu. Když jednoho dne ohlašoval zvonkem začátek vyučování, z tříd učitelek Bukovské a Fibingerové se ozýval křik a řev. Šel tedy zmíněné učitelky upozornit a našel je ve školním bytě učitelky Bukovské, jak si povídají. Při upozornění, že výuka již začala, se neměly k odchodu. ⁶⁸ Na základě všech těchto zjištěných faktů o chodu matiční školy byl pan řídící Kalandra přeložen do Šilperka na Moravě a na jeho místo povýšen Josef

---

⁶⁴ NA Praha. *Fond Ústřední matice školská. Inv. č. 781, Liberec – matiční škola.* – úřední korespondence (dopis Čeňka Kalandry k ÚMŠ ze dne 2. května 1918).

⁶⁵ NA Praha. *Fond Ústřední matice školská. Inv. č. 781, Liberec – matiční škola.* – opis konferenčního protokolu (ze dne 1. června 1918).

⁶⁶ NA Praha. *Fond Ústřední matice školská. Inv. č. 781, Liberec – matiční škola.* – úřední korespondence (dopis Josefa Karla k ÚMŠ ze dne 31. března. 1918).

⁶⁷ NA Praha. *Fond Ústřední matice školská. Inv. č. 781, Liberec – matiční škola.* – úřední korespondence (dopis Josefa Karla k ÚMŠ ze dne 17. Dubna 1918).

⁶⁸ NA Praha. *Fond Ústřední matice školská. Inv. č. 781, Liberec – matiční škola.* – úřední korespondence (dopis o poměrech na matiční škole v Liberci, psaný Ladislavem Tarantíkem 1916).

Karel⁶⁹. Čeněk Kalandra zanechal zápisy plné nenávisti k Josefu Karlovi a úřední spisy a školní pomůcky ve velikém nepořádku.⁷⁰

V posledním školním roce 1918 – 1919 se na zdejší škole vystřídal ještě **Karel Mastný**, místo něj pak **Josef Jireš** a **Anna Brožková**, která přišla ze Soběslavi u Tábora, učila kreslení a také v pokračovací škole pro učnice.⁷¹ Podle seznamu učitelů živnostenské školy pokračovací, měli na matiční škole vyučovat také učitelé **Horel** a **Charvát**. Zřejmě to bylo v 90. letech 19. století.⁷²

Kromě klasických učitelů pro běžné vyučovací předměty, působili na škole i učitelé pro náboženství, katecheti a kaplani. Do roku 1902 to byl katecheta Fibinger, který odešel do Litoměřic a od roku 1902 Jindřich Langer, který taktéž působil i na škole veřejné. Josef Langer byl kaplanem na arciděkanství v Liberci. Od roku 1905 střídavě učil náboženství Josef Karel. Kolem roku 1911 se zde střídali katecheta Ludvík Jocek a kaplan Ludvík Sobek. Výuka náboženství byla zřejmě důležitá neboť i katecheti museli své neodučené hodiny nahrazovat.⁷³

Někteří učitelé matiční školy, ač již zaměstnaní, si doplňovaly vzdělání. Například Josef Černý byl povolán v listopadu 1902 ke zkouškám do Učitelského ústavu v Soběslavi. V dubnu 1909 dostal Josef Karel čtvrtletní dovolenou, aby mohl jít do kreslířského kurzu v Pardubicích a lépe vyučovat kreslení. Stejně tak i František Nožička, ten kurz absolvoval v květnu 1912 na pražském Smíchově. Z konferenčního protokolu ze dne 27. dubna 1906 vyplývá, že okresní školní rada nabízela učitelům kurzy k vyučování žáků hluchoněmých a nevidomých. Ke zkvalitnění výuky a rozšíření obzorů učitelů byly téměř každý měsíc pořádány přednášky. Střídavě přednášeli učitelé matiční školy pro své kolegy. Témata se většinou týkala pedagogické práce. Přednášky byly na téma: „O vztahu učitele a

---

⁶⁹ Šilperk, dnes Štítý leží poblíž Šumperka

⁷⁰ NA Praha. *Fond Ústřední matice školská. Inv. č. 781, Liberec – matiční škola. - opis konferenčního protokolu* (ze dne 1. června 1918).

SOKAL. ČŠM – konferenční protokoly, školní matriky, třídní výkazy.

⁷¹ REJCHL, Josef.: *Matiční škola v Liberci*. In: Padesát let české školy v Liberci:188/82 – 1931/32, s. 10.

⁷² STOJNEK, J.: *České živnostenské školy pokračovací v Liberci*. In: Padesát let české školy v Liberci:188/82 – 1931/32. s. 63- 64.

⁷³ SOKAL. ČŠM – konferenční protokoly (zápis 3. května 1902).

žáka, důležitost tělesné výchovy, výchova malých dětí, ženské ruční práce, umění ve škole, jak cvičit žáky ve čtení, nové směry vyučování jazyka ve škole, názorné vyučování, zvyk je důležitým činitelem ve výchově, kterak pěstovati kreslení, kterak škodí přílišná horlivost učitele, vyučování počtům, o umělecké výchově hudební, školní kázeň, zpěv malých dětí, nové ideje v pedagogice, metody dějepisného učení, škola a učení a o mluvě dítěte“.⁷⁴ Tyto okruhy přednášek se v rámci let opakovaly. Učitelé tak chtěli mít zřejmé přehled o moderních vyučovacích metodách.

Kromě pořádaných přednášek byly Ústřední Maticí Školskou vydávány metodické pokyny. Metodický pokyn z prosince roku 1902, vydaný ÚMŠ sděloval, že otázky měly být podávány tak, aby byl žák nucen myslet. Jazyk měl být učen pomocí mluvy a ústního cvičení a raději učit umění správné komunikace, než gramatiku. Měl být trénován praktickými příklady, nikoli větami z mluvnice a příslovími, a měl dávat přednost větosloví před tvaroslovím. Učitel měl upozorňovat na bohatost české frazeologie. Čtení nemělo být jen mechanické opakování, ale měl v něm být obsah, který děti nutil k pochopení. Při počtech se měly příklady rozebrat, objasnit a vytvořit úsudek. Žáci volaní k tabuli měli být kontrolováni ostatními, ale sami také měli počítat. Jak v počtech, tak v geometrii měly být voleny příklady praktické pro život a to například příklady z měřičství, účty, úrokové formule, poštovní tiskopisy a hlavní druhy písemností (jednací, žádosti, kvitance apod). Při reáliích a dějinách měl být brán zřetel na vývoj říše, státní povinnosti a práva a také se měla pěstovat láska k císaři a vlasti. V zeměpise mělo být hlavním cílem poznávání krajinných útvarů, průmysl, hospodářství, obchodní a jiné kulturní záležitosti v jiných částech říše a jednotlivých zemích. Bylo doporučeno používat mapu k určování geografické polohy. Při učení přírodopisu byly doporučovány vydatné procházky, aby si žáci učební materiál sami nasbírali. Přírodopyt byl doporučen učit prakticky pomocí pokusů, které měly cenu pro praktický život, měl obsahovat zejména poučení o strojích a jak s nimi zacházet. Co se týkalo psaní, měl být kladen důraz hlavně na úpravu a úhlednost a využívat každého prázdného místa. I přes špatné podmínky pro

---

⁷⁴ SOKAL. ČŠM – konferenční protokoly.

kreslení, jakými byly nedostatek místa, nevhodné lavice, špatné osvětlení a nedostatek materiálu se měly kreslit věci spíše skutečné. Ve zpěvu měly mít přednost národní písně před umělými a žáci bez sluchu nesměli zpívat. Tělesná výchova měla spočívat ve spolupráci ve družstvech. Stejně jako český, tak i německý jazyk měl být učen spíš prakticky a to konverzací, než písemným cvičením. Učitel si měl dle metodických pokynů na každý den dělat krátkou písemnou přípravu.⁷⁵ S pedagogickými problémy a novinkami ve vzdělávání jim pomáhaly některé pedagogické časopisy, které učitelé odebírali a byly v čítárně „vykládány“. Byly jimi například časopisy Pedagogické rozhledy, Peldovy rozhledy, Volné směry, Teviestický věstník, Český učitel, Čas, Škola našeho venkova, Český svět, Časopis učitelek, Věstník ÚMŠ, Věstník NJS⁷⁶. Učitelé se pravidelně zúčastňovali pedagogické konference v Turnově na výzvu Inspektorátu ÚMŠ. Na jedné z těchto konferencí v září roku 1904 inspektor prof. Patočka vyjádřil svou představu, jak by správný učitel měl vypadat: „Učitel by měl být vzorem vyšší mravnosti, ušlechtilého charakteru, má působit ku blahu spoluobčanů, má se blahovolně oddati práci, má mít vedomí dobré svého působení, zapíratí žádosti těla, odřící si požitků a vyvýšit vedomí povinnosti. Pravý učitel musí býti idealista a mít v paměti, že jeho práce platí všeobecnému dobru. Počínání jeho ve službě i vnější musí nésti počest, že život učitelův posvěcen je bohu. Zdokonalování sebe sama a snaha po vzdělání věď jeho kroky. Letora jeho budiž vybraná a na stůl jeho dostává se jen knihy skutečně cenné jako Plato, Tacitus, Spencer, Ernst, Komenský, Smetana, Drtina budiž oblíbenou četbou. Učitel vyvaruje se pedagogické skepse“.⁷⁷

I když práce učitelů v matiční škole vycházela z jejich oddanosti k českému národu, přece jen to bylo zaměstnání jako každé jiné a bylo potřeba za ně brát výplatu. Až do roku 1890 byli učitelé matičních školy honorováni stejně jako učitelé škol veřejných. Když však učitelé po zřízení škol veřejných stále v mnohých případech zůstávali učit v matiční, bylo učiněno platové opatření. Byl

---

⁷⁵ SOKAL. ČŠM – konferenční protokoly (zápis z 3. prosince 1902).

⁷⁶ SOKAL. ČŠM – konferenční protokoly (zápis z 16. září 1905).

⁷⁷ SOKAL. ČŠM – konferenční protokoly (září 1904 poznámka z konference, projev inspektora prof. Patočky).

zaveden personální systém úpravy platů, který byl odstupňován podle dosaženého vzdělání. Učitelé se „zkouškou dospělosti měli služné 500 zl. ročně“. Učitelé se „zkouškou způsobilosti 600 zl.“, po dvou letech 700 zl. a nárok na „kvinkvenálky“ (pětileté příplatky) po 70 zl ročně. Funkční přídavek správců škol se řídil počtem tříd, místo penze bylo vyměřeno „odbytné“, na které si připláceli učitelé 5%. Odbytné se vyměřovalo podle počtu let, nejvýše bylo 12% ročního služného násobeného počtem let od „definitivy“, třeba i veřejných služeb, mimo to se vracely s úrokem i vlastní příspěvky. Roku 1902 byl zaveden nový systém, i prováděny důsledněji zásady personálního postupu tak, že učitel se zkouškou dospělosti má měsíčně služné 100 K., z čehož si platí příspěvky na pojištění soukromých úředníků. Učitel se zkouškou dospělosti obdrží 105 K. a suma se zvyšovala až na 120 K. měsíčně. Učitelé, kteří nemohli být zařazeni do první třídy, avšak měli být trvale ve službách ÚMŠ, po pěti letech obdrželi 1440 K. ročně. Tato suma se zvyšovala až do 1680 K. Učitelé první třídy (definitivní) měli služné 1680 K. Správce školy měl za správu „naturální byt“, po 10leté službě funkční přídavek ročně 200 K. Řídící učitel obdržel ročně funkční přídavek 300K. Vdovy po matičních učitelích obdrželi penzi 40% manžellova služného, na děti pak „výchovné“ od 20 - 50 K. měsíčně do dvanácti, nebo i do 24. roků.⁷⁸ Částky se samozřejmě dle možnosti škol lišily, například v matiční škole v Liberci v roce 1914 učitelský plat klesl ze 100K na 80K.⁷⁹

S matiční školou úzce souvisela i matiční opatrovna. Její „pěstounky“ se velmi angažovaly i ve prospěch školních dětí. Zajišťovaly jim obědy, spolupracovaly s rodiči, někdy učily ruční práce a v několika případech byly povolány jako náhradní učitelky.

Učitelstvo matiční i veřejné školy patřilo k významným reprezentantům české menšiny. Z jejich řad to byli například Čeněk Matouš, Ladislav Číla, Charvát, Stránský, Šrámek, Tesař a další, kteří vykonávali mnoho pro menšinovou práci.

---

⁷⁸ BĚLOHRÁDEK, F. : *Kulturní, zvláště školské úkoly české politiky*. In: Česká politika V. díl (redigováno Z. Tobolkou) Praha, 1913, s. 418 – 420.

⁷⁹ NA Praha. *Fond Ústřední matice školská. Inv. č. 781, Liberec – matiční škola*. - úřední dopis (19. září 1914, p. Bělehrádek).

Fluktuace učitelů na Matiční škole v Liberci byla poměrně značná, průměrná doba práce učitele na zdejší škole činila 3,2 roky. Důvody odchodů učitelů díky torzovitým záznamům v pramenech nejsou u všech zcela patrné. Předpoklad na počátku výzkumu byl, že jejich kroky směřovaly po vzniku školy veřejné, na ni. Což se ovšem po porovnání seznamů pedagogického sboru z ostatních škol neprokázalo.⁸⁰

2.3. Struktura a proměna výuky

Povinná školní docházka pro děti od 6 do 14 let byla dána zákonem z roku 1869. Jejich zákonní zástupci měli povinnost je do škol posílat. Školní rok začínal v polovině září boží službou *Veni sancte* a končil v polovině července. Školní docházka byla rozvržena do šesti dnů v týdnu a rozdělena na půldny. Dopolední část vyučování začínala v osm hodin a končila po čtyřech hodinách ve dvanáct hodin pro třetí třídu, a v jedenáct hodin pro první a druhou třídu. Odpolední vyučování začínalo ve dvě hodiny a končilo ve čtyři.

Třídy bývaly rozděleny většinou na dvě oddělení a někdy se rozvrh jednotlivých oddělení v určitých bodech lišil. V prvních třídách se často hodina půlila na dva různé předměty, aby učitelé byli schopni touto změnou udržet lepší pozornost žáků. Zápisy žáků do školy a jednotlivých tříd probíhaly každý rok a to vždy koncem prázdnin. Na základě konferenčního usnesení se škola mohla rozhodnout žáka nepřijmout pro nekázeň, nedbalou docházku a nemravné chování z loňského roku, nebo neznalost vyučovacího jazyka a to češtiny.⁸¹ Vysvědčení bylo vydáváno čtvrtletně a veliký důraz se dávalo na známku s chování. Třetí stupeň mohl žák získat třeba jen za „velkou nepozornost“ jak ve škole, tak mimo ni. Školy se týkalo chování a činnost mimo vyučování, prohřešky a delikty svých žáků důsledně řešila a snažila se spolupracovat s rodiči. Škola kladla důraz na

---

⁸⁰ SOKAL. ČŠM - konferenční protokoly.

NA Praha. *Fond Ústřední matice školská. Inv. č. 781, Liberec – matiční škola.* – úřední korespondence.

⁸¹ SOKAL. ČŠM - konferenční protokoly (ze dnů 16. 9. 1901, 4. 10. 1901, 20. 9. 1902, 5. 4. 1902).

pravidelnou docházku dětí, která byla velmi často nepravidelná. Důvody nepřítomnosti žáků byly různorodé, kromě klasických dětských nemocí to bylo nejčastěji onemocnění matky, kdy se děti musely starat o domácnost. V zimních měsících chyběly hlavně pro nedostatečné oblečení. Pro třídy byla stanovena minimální teplota 14°C, což mohlo nekvalitně oblečené a neobuté děti ohrozit na zdraví.⁸² Důvod „nemá boty“ a „nemoc matky“ se v knihách o prospěchu objevoval nejčastěji. Byly školou také omlouvány, ale objevovaly se zde i takové důvody, jako „poslán matkou žebrať“ nebo „neschůdná cesta“. V knize o prospěchu nalezneme důvod, „nemá boty“ i v červnu, což byla nejspíš omluva za klasické a časté záškoláctví. Rodiče kvůli špatné docházce svých dětí byli zváni do školy. Někdy to pomohlo, někdy nepřišel ani rodič. Zameškaná docházka se do třídních knih zapisovala v půldnech. Děti přes poledne docházely domů na oběd. Sociálně slabším, nebo dětem ze vzdálenějších míst, „pěstounky“ matiční školy zařídily obědy u jiných rodičů. Později bylo dojednáno se spolkem Karolína Světlá, že bude dětem, které zůstávají přes poledne ve škole, dodávána polévka. Polévkový ústav byl poprvé otevřen v roce 1904 a podruhé, po dvouleté pauze 12. ledna 1908. Například v únoru 1908 bylo rozdáno 1546 porcí.⁸³ Kromě polévek děti dostávaly vánoční nadílky. Vybraným dětem byly dávány i boty, knihy, nebo látka na oblečení.

Z materiálů se zdá, že učitelé byli důslední. Kladli velký důraz nejen na vzdělání, ale i na dobré vychování. Například již od první třídy velmi dbali na slušné a jednotné povstání a pozdravení učitele při vstupu do třídy. V červnu roku 1919 byl zaveden jednotný pozdrav „Vítáme Vás“ a „Poroučíme se“.⁸⁴ Jaký pozdrav byl používán před touto změnou, se z pramenů bohužel nedozvíme. Sešity a potřeby pro kreslení musely být na stole vždy srovnány. Po škole visely cedulky s nápisy „neplivat“ a dětem bylo připomínáno, že je nutno si před

---

⁸² NA Praha. *Fond Ústřední matice školská. Inv. č. 781, Liberec – matiční škola.* – úřední korespondence (dopis Čeňka Kalandry k ÚMŠ ze dne 2. května 1918).

⁸³ SOKAL. ČŠM - konferenční protokoly (3. března 1908).

⁸⁴ NA Praha. *Fond Ústřední matice školská. Inv. č. 781, Liberec – matiční škola.* – opis konferenčního protokolu (ze dne 2. června 1919).

vstupem do budovy očistit obuv, tedy pokud v ní přišly.⁸⁵ Ve třídě si učitel vyžadoval naprosté ticho, klid a pořádek a včasné příchody na hodinu. Provinilec, který porušil nějaké z těchto pravidel, byl potrestán. Trestem mohlo být stání v lavici, stání před lavicí nebo vedle lavice, čelem k žákům, nebo ke stěně, později třeba i u dveří. Opravdu velký provinilec mohl být vyveden za dveře, i když dle zákonného nařízení se tento trest neměl používat. Kvůli velkým hříšníkům byli zváni i rodiče do školy a někdy byli nabádáni, aby své dítě fyzicky potrestali. Na třídní schůzce konané v listopadu roku 1907 požadovalo několik rodičů zavedení tělesných trestů i ve škole. Proti tomuto se ohradilo pár učitelů a strhla se tak dvouhodinová debata.⁸⁶ Při výuce se učitelé snažili i o názornost. V inventáři školy bylo několik map a školský výbor zaslal škole v lednu 1902 několik pomůcek a nářadí. Například 6 vysokých lavic, kahan, přístroj pro roztažitelnost kapalin, parní baňku, kruh a kouli, 12 slziček krokvice, páku se závažím, krámské váhy, kladku hybnou, bunsenův článek, spojitý nádobý, elektromagnet, násosku, hustoměr s válcem, pumpu na tlak a na zdviž, stříkačku, magnet přímý a podkovový, kompas, magnetku na stojan, tyč pryskyřicovou, čočku spojenou a rozptýlenou, skleněný hranol. Sbor pak ještě dokoupil 33 zoologických obrazů, 10 kyslíkových obrazů k počítání.⁸⁷ Jako sponzorský dar škola získala od knihkupectví J. Z. Kober lišku a krtka a v roce 1905 od libereckého restaurátora J. Altmana kunu, netopýra a sluku.⁸⁸ Názornost v předmětech byla zajisté dostačující.

K dispozici jsou rozvrhy ze školního roku 1885 – 1886 pro první, druhou a třetí třídu, kde je přehledně napsáno, kolik hodin bylo kterému předmětu věnováno času.⁸⁹ Ve všech třech třídách to byly logicky počty a mluvnice, které byly prioritní, dále pak ruční práce, čtení a cvičení v opisování. Ostatní předměty jako tělocvik, náboženství, zpěv byly po jedné až dvou hodinách týdně. V rozvrhu

---

⁸⁵ SOKAL. ČŠM - konferenční protokoly (ze dne 4. března 1903).

⁸⁶ SOKAL. ČŠM - konferenční protokoly (9. prosince 1907).

⁸⁷ SOKAL. ČŠM - konferenční protokoly (leden 1902).

⁸⁸ SOKAL. ČŠM - konferenční protokoly (ze dne 1. května 1905).

⁸⁹ viz. tabulky č. 4., 5., 6.

pro první třídu jsou jednotlivé vyučovací hodiny půleny na dva různé předměty.⁹⁰ Učitel chtěl zřejmě touto změnou uprostřed hodiny udržet pozornost u menších dětí. Půlení hodin se používalo také v případech, pokud ve třídě byly dvě oddělení, tedy mnoho dětí. Učitel rozdělil dětem práci a efektivněji pracoval s menšími skupinami. Zajímavostí v tomto rozvrhu z roku 1885 – 1886 je předmět ve třetí třídě s názvem počty pro chlapce. Předmět v rozvrhu není půlen, tudíž není zcela jasné, co v tu dobu dělala děvčata. Nabízí se varianta, že mohla mít v tuto dobu tělesnou výchovu nebo ruční práce, jenže předmět byl druhou vyučovací hodinou, kdy se vyučovaly předměty hlavní. Varianta tělesné výchovy nebo ručních prací by byla díky pečlivosti tehdejších učitelů v rozvrhu zaznamenána. Další rozvrhy nejsou dochovány, tudíž nevíme, zda se toto praktikovalo i v pozdějších letech a ve vyšších třídách. V těchto rozvrzích nás také může zaujmout způsob výuky čtení a psaní v první třídě. Můžeme se domnívat podle rozvržení hodiny a názvů předmětů jako cvičení v opisování a opisování čteného v kombinaci se čtením, že učitel využil dvou oddělení v jedné třídě tak, že první oddělení četlo a druhé čtený text opisovalo. Po půl hodině se oddělení prostřídala. Učitel musel zvládat velké počty dětí ve své třídě, aniž by je nějak zanedbával. Maximální počet dětí ve třídě byl stanoven na 80.⁹¹ Proto bylo mnohdy nutné rozdělit děti do dvou oddělení. Učitel zadal rozdílnou práci v každém oddělení a mohl tak efektivněji pracovat s menší skupinkou. Rozvrhy pro každou střihu schvaloval a podepisoval c. k. školní inspektor. V konferenčních protokolech se velmi často objevují pokyny k tomu, aby byli žáci učiteli vzdělávání praktickými příklady.

Inspektorát matičních škol se po svých pravidelných inspekcích vždy snažil radit, co na škole zlepšit, změnit a co je v pořádku. V dubnu roku 1905 po školní inspekci bylo například doporučeno změnit způsob výuky kreslení. Tento předmět učitele velice zneklidňoval. Jednak byly ve škole špatné podmínky, nedostatek materiálu, ale také žádný z nich nebyl vyškolen, jak tento předmět vyučovat. Proto, jak jsem již výše uvedla, byli učitelé posíláni do kreslířských kurzů. Rady

---

⁹⁰ SOKAL. ČŠM – třídní rozvrhy (I., II., III., třída).

⁹¹ KASPER, Tomáš - KASPEROVÁ, Dana: *Dějiny pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. s. 97.

školního inspektora zaznamenané v konferenčním protokolu z 1. dubna 1905 byly asi takové, že staré způsoby, tj. kreslení hlav zvířat a lidí, se mohou zkoušet pouze tam, kde učitel zaručuje nějaký dobrý výsledek. Radou se pochopitelně snažil pomoci i v dalších předmětech. Například v českém jazyce se mělo co nejvíce omezit učení pravidel, nezahrnovat zastaralá mluvnická pojmenování a ve slohu měli žáci získat obratnost. V počtech se měl učitel zaměřit na praktičnost a počítat v cenách obvyklých pro zdejší kraj. V předmětu přírodopis docházelo ke změnám a učitel se měl začít zabývat spíše biologickou metodou, než popisným vyučováním. Výuka zeměpisu měla být stále založena na názornosti přímo v přírodě a k tomu bylo doporučeno zabývat se i orientací na mapách. Tělesná výchova byla taky takový specifický problém pro učitele. Inspektorátem bylo doporučeno hrát kolektivní hry a provádět cvičení posilující ducha. Děvčata a chlapci byli na tělocvik rozděleni zvlášť. Většinou se spojovalo několik tříd dohromady. Problémem bylo oblečení dětí, cvičily v tom, co měly na sobě a pak v tomto oblečení i pokračovaly dál ve výuce. Pokud to šlo, cvičilo se na zahradě, nebo ve třídách. Bylo většinou pravidlem, že dívčí tělocvik vedla učitelka a chlapecký učitel. Stejně jako kreslení, tak i hudební výchova podle konferenčních protokolů byla na špatné úrovni, ale byla vidět snaha o zlepšení. Zatímco v počátečních letech školy se zpívaly pouze písně a to bylo doporučeno jen lidové, kolem roku 1905 bylo přistoupeno již k techničtější výuce. Cvičil se sice již sluch, artikulace a vokalizace, ale mnoho dalších plánů nešlo uskutečnit. Stále zůstávalo pravidlo, že národní píseň má přednost před umělou a žáci bez sluchu nesmí zpívat.⁹²

Kapitola sama o sobě byl předmět náboženství. Z tohoto předmětu byli omlouváni a neklasifikováni hlavně židé. Převážná většina dětí byla katolického náboženství, mezi nimi se kromě židů objevovalo i několik evangelíků. Podle záznamů z matrik a knih o prospěchu se mohli a nemuseli zúčastňovat této hodiny. C. k. okresní školní rada v lednu 1905 tlumočila výnos ministerstva vyučování, že 31. říjen je pro žáky a učitele evangelického vyznání stanoven jako

---

⁹² SOKAL. ČŠM - konferenční protokoly (ze dne 1. dubna 1905).

„feriální“.⁹³ Od roku 1914 se v kolonce náboženství v konferenčních protokolech začíná objevovat „bez vyznání“. Tyto děti pak také nebyly z náboženství klasifikovány. Děti musely povinně navštěvovat bohoslužby a jejich přítomnost byla hlídána vždy jedním členem pedagogického sboru. Povoláním arciděkana v lednu 1904 a souhlasem c. k. okresní školní rady byla udělena výjimka z návštěvy kostela v zimních měsících.⁹⁴ V červnu 1919 bylo dětem oznámeno, že jestli se nechtějí před a po vyučování modlit, tak nemusí, jen musí povstat a nerušit ostatní.⁹⁵

Učitelé matiční školy neměli na starost pouze vzdělávání žáků, ale i bezpečnost. Pravidelně se ve škole konala „ohňová cvičení“, dnes známá jako požární cvičení. Žáci se měli co nejrychleji připravit k odchodu se všemi svými věcmi a učitel vždy vycházel první. Pedagogický sbor pro žáky také pořádal výlety a mimoškolní aktivity. V jarních měsících byly školou téměř pravidelně každý rok pořádány výlety. Například v červenci 1903 podnikli učitelé se 112 dětmi výlet. Vlakem dojeli do Rychnova u Jablonce nad Nisou a odtud šli pěšky na hrad Frýdštejn, do Malé Skály a pěšky přes Hodkovice nad Mohelkou do Liberce. Náklady na výlet uhradila ÚMŠ.⁹⁶ Překvapivé je, že učitelé se vydali s malými dětmi na poměrně dlouhou pěší túru. V červenci roku 1904 podnikli opět další dlouhý pěší výlet. Vlakem se celá škola dostala do Hodkovic nad Mohelkou, odtud pěšky do Radimovic a s „dovolením kněžny“ si děti prohlédly zámek Sychrov a park. Po prohlídce šla celá výprava opět pěšky do Liberce přes Radostín a Hodkovice.⁹⁷ V dubnu roku 1909 děti pod vedením učitele Josefa Karla sehrály divadelní představení Krakonoš. Tento divadelní počín byl sehrán pod záštitou Sokola a výtěžek z něj obdržela Česká Beseda, která jej použila ve prospěch polévkového ústavu.⁹⁸ V rámci školy se také slavily různé svátky, pravidelně každý rok se ctily jmeniny „Jeho Veličenstva“ Františka Josefa I. Žáci

---

⁹³ SOKAL. ČŠM - konferenční protokoly (ze dne 5. ledna 1904).

⁹⁴ SOKAL. ČŠM - konferenční protokoly (ze dne 5. ledna 1904).

⁹⁵ SOKAL. ČŠM - konferenční protokoly (ze dne 2. června 1919 výkaz za měsíc květen).

⁹⁶ SOKAL. ČŠM - konferenční protokoly (ze dne 15. července 1903).

⁹⁷ SOKAL. ČŠM - konferenční protokoly (ze dne 15. července 1904).

⁹⁸ SOKAL. ČŠM - konferenční protokoly (ze dne 6. dubna 1909).

byli přítomní mši svatě, která byla zakončena motlitbou za „zeměpána“ a zpěvem rakouské hymny. Na budově školy byl vyvěšen prapor a dětem byly uděleny pro tento den prázdniny. Stejně tak se uctívaly mši svatou i jmeniny zesnulé císařovny Alžběty. Vzpomínalo se také na významné osobnosti, jakými byl Bedřich Smetana, Jan Ámos Komenský nebo Antonín Dvořák, na jehož počest byl jednou uspořádán koncert. Ve čtvrtek 21. června 1906 přijel na třídní návštěvu do Liberce císař František Josef I. Celá škola se účastnila jeho uvítání a pro tuto příležitost jí byl vyhrazen prostor ve špalíru v Pražské ulici. U příležitosti návštěvy byly pro děti vyhlášeny v tyto tři dny prázdniny. Na budově vlál po celou dobu „říšský prapor“.⁹⁹ Velmi významnou událostí pro české země byl vznik Československého státu. Podle konferenčního protokolu byla žákům tato radostná událost 30. října vysvětlena. Učitelé poukázali na významné muže Tomáše Garrigua Masaryka a Eduarda Beneše, na oběti českých legií a na důležitost samostatného státu. U této příležitosti děti zazpívaly českou národní hymnu Kde domov můj a Hej Slované.¹⁰⁰

Život dětí se z větší části točil kolem školy. Vyučování bylo rozloženo až do odpoledních hodin. Učitelé pro ně pořádali výlety, prázdninové pobyty. Velmi se zajímali o jejich chování mimo školu, starali se o jejich mravní výchovu, dostatečné oblečení a stravu. Dle pramenů se zřejmě pokoušeli i o vzdělání postižených dětí. V zápisech z konferenčních protokolů nalezneme totiž hodnocení dětí pomocí výrazů „blbá, hluchá, bez vloh“, což bylo nejspíš soudobé označení zdravotního stavu¹⁰¹. V jednom případě se dokonce učitel Rudolf Tesař z rozhodnutí opatrovníckého soudu v Liberci, stal opatrovníkem žáčky, která přišla o rodiče a bydlela u sestry.¹⁰² Je tedy patrné, že se život žáků prolínal se životem učitelů. Lhostejný nebyl ani širší české menšině, která pořádala sbírky, darovala sponzorské dary a poskytovala stravu. Všichni si uvědomovali, že podpora a investice do vzdělávání v českém jazyce se do budoucna vyplatí.

---

⁹⁹ SOKAL. ČŠM - konferenční protokoly (ze dne 6. července 1906).

¹⁰⁰ NA Praha. *Fond Ústřední matice školská. Inv. č. 781, Liberec – mateční škola.* – opis konferenčního protokolu (ze dne 31. října 1918).

¹⁰¹ SOKAL. ČŠM - konferenční protokoly (ze dne 1. prosince 1901).

¹⁰² SOKAL. ČŠM – knihy o prospěchu (1914, 4. třída, str. 55, Marie Žďárská).

2.4. Rozbor skladby žáků matiční školy (sociální a regionální původ)

Sociální status rodičů, kteří se přes protivenství liberecké radnice, odvážili poslat své děti do nově vzniklé české školy, byl převážně v rovině nižší společenské třídy.¹⁰³ Největší zastoupení s 57 % měli v počátečních letech řemeslníci. Jednoznačnou převahu si v této oblasti drželi obuvníci. Neméně výrazné, avšak poloviční zastoupení měli truhláři a po nich krejčí a soukeníci. Překvapením ovšem je, že zastoupení pracovníků v textilním průmyslu není vyšší. Liberec byl v 80. letech 19. století na vrcholu své textilní produkce a mezi rodiči dětí z matiční školy bylo 13 krejčích, 7 soukeníků a 1 tkadlec. Průměrně stejné počty rodičů pracovaly jako státní zaměstnanci, v obchodu a jako živnostníci. Státními zaměstnanci jsou myšlena taková povolání jako „poštovský“, listonoš, „kondukteur“, c. k. okresní tajemník, řidič vlaku, soudní sluha a dokonce agent. Obchodnická živnost byla také spíš toho menšího rozsahu jako podomní obchodníci, obchodníci s obuví, s lihem, s ovocem s oděvy nebo s šicími stroji. Živnost se točila kolem pohostinství, prodeji ovoce a zeleniny či výroby pekařských a cukrářských výrobků. V této poměrně stejné sociální vrstvě byl pouze jediný lékař, a to doktor Šamánek, který měl na škole svého syna Václava.

Ve školním roce 1881 - 1882 se v matiční škole učilo 62% dětí narozených přímo v Liberci, 10% narozených v přilehlých obcích a zbylých 28% dětí se do Liberce přistěhovalo z různých oblastí. V jednom případě to bylo až s Karlsburgu ze Sedmihradska. Jelikož česká škola byla v těchto letech v Liberci pouze jedna, docházely do ní i děti z okolních obcí, jako Růžodol, Janov a Hanychov, ovšem bylo jich jenom pár. Celých 93% bydlelo přímo v Liberci.¹⁰⁴ Bohužel chybí materiál z let 1885 – 1886, tudíž nelze říct, jak sociální a regionální strukturou žáků zahýbal vznik české veřejné školy v lednu 1885. Každopádně víme, že tato

---

¹⁰³ Viz tabulka č. 7.

¹⁰⁴ SOKAL. ČŠM – školní matriky (rok 1881- 1882).

událost snížila počet dětí o 79%. Můžeme však zhodnotit sociální a regionální původ dětí po stejné události v roce 1905.¹⁰⁵ Myslí se tím otevření druhé české veřejné školy v Horním Růžodole 1. září 1905. V této souvislosti je důležité také připomenout osidlování přilehlých obcí Liberce v letech 1900 – 1910. Od roku 1882 počet žáků bydlících přímo v Liberci klesl z 93% na pouhé 4,6 %. Přestože byla v Růžodole otevřena česká škola, děti z této oblasti, ve školním roce 1905 – 1906, tvořily 31% většinu. Druhé, (24%) zastoupení měly děti docházející několik kilometrů z Rochlic. Třetí výraznější skupinou bylo 15,5% dětí z Františkova. Počet dětí z Doubí a Nových Pavlovic tvořil 5% a 7% z celkového počtu a ostatní oblasti, například Harcov, Hanychov, Ruprechtice, Stráž n/N se pohybovaly mezi 7% – 1 %. Tudíž lze říct, že tato změna razantně zahýbala s celkovým obrazem regionálního původu dětí. Naopak sociální původ se neproměnil téměř vůbec. I v těchto letech se pohyboval spíše na té nižší úrovni. Majoritní zastoupení s 56% si stále držela řemeslnická povolání, avšak dle konkrétních počtů bylo na prvním místě povolání dělníka. Teprve za ním obsadili pět pozic obuvníci, krejčí, cihláři, truhláři a zedníci. V procentuálním poměru také výrazně klesl počet obchodníků z 12,1% na 5,4%.¹⁰⁶ Nově ze záznamů z let 1905 – 1906 můžeme vyčíst domovskou příslušnost dětí. Domovská příslušnost byla důležitá kvůli sociálnímu zabezpečení nemohoucích. Každý občan měl domovskou příslušnost tam, kde se narodil, děti ji získávaly podle rodičů a nemanželské děti podle matky. Domovská příslušnost opravňovala sociálně nezaopatřeného, nebo nemohoucího získávat v příslušné obci sociální dávky, i když v ní nebydlel. Dne 5. prosince 1896 byl zákon o domovské příslušnosti novelizován a domovská příslušnost v jiné obci se dala získat nepřetržitým desetiletým pobytem v ní.¹⁰⁷ Způsobem získávání domovské příslušnosti po rodičích, se v knihách o prospěchu skoro ve všech případech liší domovská příslušnost od místa narození dětí. Velmi zajímavým faktem, vyplývajícím z

---

¹⁰⁵ Viz tabulka č. 8.

¹⁰⁶ Viz tabulka č. 10.

¹⁰⁷ BERROVÁ, Petra. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2010 [cit. 2010-04-15]. Sčítání lidu: Domovská příslušnost a další údaje zjišťované při censech v minulosti. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/scitani-lidu-domovska-prislusnost-a-dalsi-udaje-zjistovane-pri-censech-v-minulosti.aspx>>.

dokumentů z let 1905 - 1906 je, že většina domovských příslušností pochází z oblastí severních, východních a středních Čech.¹⁰⁸ Pouze několik záznamů ukazuje na příslušnost v jiných částech Čech. Jinak ostatní příslušnosti jsou například v okresech: nymburský, semilský, novopacký, královéhradecký, hořický, mnichovohradištský. Jak záznamy z těchto let vypovídají, nejčetnější byly příslušnosti k jičínskému, turnovskému, libereckému a mladoboleslavskému okresu. Příslušnost k jičínskému okresu tvořila 12%, k turnovskému 11% a k libereckému 10%.¹⁰⁹

Jistě bude také zajímavé sledovat stav české menšiny související s matiční školou v Liberci v době vypuknutí 1. světové války.¹¹⁰ Zřejmě bychom usuzovali, že v důsledku válečného stavu dojde ke snížení počtu žactva. Ovšem počet dětí zapsaných v matiční škole byl stále vysoký. Škola se zmenšila pouze z šesti na pět tříd, počet žáků zůstal nadále stejný. Naopak můžeme zaznamenat markantní změny, které se vygenerovaly ve způsobu obživy rodičů. Nejvíce stoupaly dělnické profese mezi rodiči. Z celkového počtu 335 rodičů či opatrovníků to bylo 34,6%. V tomto počtu jsou zahrnuty jak dělnické profese na stavbě, v továrně, tak i ostatní dělnické profese pomocné. Dříve tak četně zastoupené obuvnické povolání kleslo až na šesté místo. Předčily ho i profese jakými byly kočí, s 5 % zastoupení, dále zedníci s 5,3%, truhláři s 6,2 %, a na druhou pozici se svou četností dostali krejčí s 8,5%. Ovšem tyto počty se ani zdaleka nepřibližují zmíněné dělnické profesi. Proti minulým letům zde již můžeme zaznamenat vyšší počet intelektuálních zaměstnání. Tato skutečnost patrně souvisí s vyšším počtem žáků i s proměnou české menšiny. Mezi rodiči bylo několik poštovních úředníků, písař, ředitel školy či účetní. Stále zde nalezneme ještě stará povolání, jakými byly šafář a kočárník. Rozborem domovské příslušnosti lze zjistit, že od minulého zkoumaného období se zvýšil nárůst v počtu těch, kteří mají domovskou příslušnost v libereckém okrese. Tato skutečnost lze patrně přisoudit tomu, že přistěhovalí obyvatelé po desetiletém období, získaly novou domovskou

---

¹⁰⁸ Viz obrázek č. 1.

¹⁰⁹ SOKAL. ČŠM – knihy o prospěchu (1905 – 1906).

¹¹⁰ Viz tabulka č. 9.

příslušnost. V procentech vyjádřeno, příslušnost k libereckému okresu mělo v těchto letech 16,6 % a příslušnost k turnovskému okresu 12% rodičů. Jičínský okres, ke kterému bylo v minulých letech příslušných nejvíce rodičů, klesl v letech 1914 – 1915 na 10%. Také vzrostl počet měst, ze kterých děti docházely do školy z 16 na 21. V záznamech pro tento rok se objevují již konkrétnější určení obcí. Například Růžodol I. a II. tvořily do roku 1850 jednu obec. Pak se Růžodol II. přidružil K Janovu Dolu, roku 1904 byl povýšen na městys, a název byl změněn na Ober Rosenthal. Český název Horní Růžodol se mezi obyvateli používal, ale neměl úřední potvrzení. Podle zastupitelstva byl totiž nepřeložitelný. Růžodol I., který až do roku 1883, měl společnou správu s Františkovem, se stal městysem a Dolním Růžodolem roku 1911.¹¹¹ K rozdělení Hanychova na Horní a Dolní došlo již v roce 1886.¹¹² Nově nám záznamy ukazují, že do matiční školy začaly docházet také děti z Janova Dolu a vzdáleného Pilínkova. Největší zastoupení ve škole převzaly děti z Rochlic a to s 20%. Pokud bychom počítali obce obou Růžodolů jako jednu oblast, vedly by nad Rochlicemi s 33%. Dalšími dvěma hojně zastoupenými obcemi byly Doubí a Františkov. Z Doubí ve škole bylo 18% dětí a z Františkova 12,3%. Ostatní obce nejsou tolik zastoupeny.¹¹³

Statistika takto provedená, není stoprocentně přesná. Musíme vzít v úvahu určité faktory. Ve škole docházelo k velmi častému odchodu a příchodu dětí. Učitelé si proto vedli měsíční docházku s nejvyšším a nejnižším počtem. Tento rozdíl byl mnohdy až deset dětí. Počty dětí jsou vytvořeny na základě průměrných hodnot z nejvyšších počtů dětí, které by mohly nejvíce odpovídat počtu dětí ve škole zapsaných.¹¹⁴ Stejně tak údaje o povolání rodičů. S počtem dětí se liší, protože mohli mít ve škole dětí několik. Stávalo se také, že potřebný údaj nebyl v listě žáka uveden, nebo byl nejasným způsobem přeškrtnut či přepsán. Důležité je také přihlídnout k lidskému faktoru. Veškeré statistiky jsou čerpány nejprve ze školní matriky, posléze z knih o prospěchu (psány od roku 1887).

---

¹¹¹ KARPAŠ, Roman: *Kniha o Liberci*. 1. vyd. Liberec: Dialog, 1996, s. 547, 564 – 565.

¹¹² KARPAŠ, Roman: *Kniha o Liberci*. 1. vyd. Liberec: Dialog, 1996, s. 558 – 559.

¹¹³ SOKAL, ČŠM – knihy o prospěchu (rok 1914 -1915).

¹¹⁴ Viz tabulka č. 3.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo popsat vznik a vývoj první české školy v Liberci. Škola byla vzhledem k tehdejší česko - německým sporům otevřena jako soukromá. Práce shrnuje zápas o českou školu. Věnuje se zainteresovaným osobám a spolkům, jež měly vliv na vznik a vývoj. Na základě studia písemných pramenů byly sestaveny počty žáků od založení školy v roce 1881 až do jejího uzavření v roce 1919. Podařilo se vytvořit souhrnné přehledy sociálních a regionálních původů dětí a jejich rodičů. Tyto přehledy ukazují, jaký vliv měly události v Liberci na způsob obživy a bydliště rodičů a dětí matiční školy. Byl vytvořen všeobecný pohled na způsoby a proměny výuky. Jakými způsoby byla výuka vedena a jakými směry se učitelé snažili žáky nasměrovat. Práce je obohacena o konkrétní příklady z učebního plánu. Dalším výzkumem byl vytvořen seznam učitelského sboru s ostatními užitečnými informacemi. Překvapivě byly nalezeny dokumenty, které vypovídají o vztazích a kvalitě výuky na škole v době války. Dle těchto získaných informací lze říci, že škola v posledních letech čelila krizi. Díky sporům a přístupu pedagogického sboru byla škola vystavena kritice veřejnosti. Otázkou stále zůstává, že i přes tyto události, byl počet žáků stále stejný.

V důsledku útržkovitosti, nedochování a nečitelnosti některých pramenů nebylo možné uvést některé údaje s absolutní přesností, lze je pouze předpokládat. Je potřeba také přihlídnout k možnosti chybných zápisů zejména ve jmenných údajích. Důležitým faktorem je také pečlivost zapisovatele dochovaných materiálů, která se ukázala v několika případech nedostatečnou, jak se z pramenů zjistilo. Z dochovaných materiálů však bylo možno vytvořit ucelený přehled základních informací o matiční škole v Liberci.

3. Literatura a prameny

3.1. Literatura

- 1) BĚLOHRÁDEK, F. : *Kulturní, zvláště školské úkoly české politiky*. In: Česká politika V. díl (redigováno Z. Tobolkou) Praha, 1913, s. 335 – 433.
- 2) BRUNCLÍK, Zdeněk: *Česká menšina v Liberci 1918-1938 : pohled na národnostní, jazykové politické poměry*. In: Pax bello potior : sborník věnovaný doc. PhDr. Rudolfu Andělovi, CSc., s. 251-277.
- 3) FILIP, Robert: *Dějiny školství v Liberci do roku 1945 ve světle archiválií: doplňující materiály k výstavě 4.6. -20. 7. 2001*. Liberec: Státní okresní archiv, 2001. 29 s.
- 4) HASPROVÁ, Eva: *České školství na Liberecku*. Diplomová práce, Praha, 1996. 149s.
- 5) HEPTNER, Josef: *Mudr. Václav Šamánek: 23. X. 1846-9. V. 1916*. V Praze: Nákladem poštovních úředníků, 1927. 13 s.
- 6) HOFFMANN, František: *Padesát let České školy v Liberci 1881-1931: Zkušenosti ze skartace a inventarizace školních archivů*, Liberec. 1964.
- 7) KÁDNER, Otakar: *Pedagogika, školství a jejich dějiny*. 1. vyd. Praha: SPN, 1981. 197 s. Dějiny školy a výchovy.
- 8) KÁDNER, Otakar: *Vývoj a dnešní soustava školství, Díl 1.*, Praha: Sfinx Bohumil Janda, 1929, 549 s.
- 9) KARPAŠ, Roman: *Kniha o Liberci*. 1. vyd. Liberec: Dialog, 1996. 664 s.

- 10) KASPER, Tomáš - KASPEROVÁ, Dana. Dějiny pedagogiky. vyd. 1. Praha: Grada, 2008. 224 s.
- 11) MASOPUST, Antonín: *Vývoj českého školství na Liberecku*. Liberec: 1937. 42 s.
- 12) MĚCHÝŘ, Jan: *České národní menšinové školství v Čechách 1867-1914*. In: Sborník k problematice multietnicity. České země jako multietnická společnost. Češi, Němci a Židé ve společenském životě českých zemí 1848-1918. Praha, FF UK 1996, s. 67-84.
- 13) MELANOVÁ, Miloslava: *Česká menšina v Liberci před první světovou válkou*. In: Fontes Nissae . Regionální historický sborník, 2000/I, s. 93-122.
- 14) MELANOVÁ, Miloslava: *Česká menšina v německém centru: Změny v postavení české menšiny v Liberci v období 1880–1907*. In: *Documenta Pragensia*, XIX, 2001. s. 6.
- 15) PAVLÍČEK, Jaromír. *Národní jednota severočeská a její podíl na prosazování českých národních zájmů v národnostně smíšených oblastech (1885-1948)*. In: České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky, s. 173-193.
- 16) REJCHL, Josef: *Matiční škola v Liberci*. In: Padesát let české školy v Liberci:1881/82–1931/32, s. 7-10.
- 17) REJCHL, Josef: *Svěcení matiční školy*. In: Padesát let české školy v Liberci:1881/82–1931-32, s. 38-40.
- 18) *Sto let české školy v Liberci 1881-1981*. Liberec, Česká Beseda. 1981, 19. s. (Zprávy České Besedy, č. 34).

- 19) ŠAFRÁNEK, Jan: *Školy české: obraz jejich vývoje a osudů*. 2. svazek, r. 1848-1913. Praha: Matice česká, 1918. 452 s. Novočeská bibliotéka.
- 20) ŠUBRT, Jeroným: *České menšiny v severovýchodních a východních Čechách*, Praha 1910.
- 21) ŠUBRT, Jeroným: *Vývoj a život českých menšin*, Most 1908, 511 s.
- 22) ŠKRBELOVÁ, Ludmila: *České menšinové školství v Liberci před první světovou válkou*. Liberec, 1977, 29. S
- 23) TOMSA, Jaroslav: *100 let české školy v Liberci 1881-1981*. Liberec, Česká Beseda, 1981. 19. s.
- 24) TOMSA, Jaroslav. *Dějiny budovy České besedy v Liberci*. Liberec: Česká beseda v Liberci, 1992. 11 s. Zprávy České besedy; č. 70.
- 25) VALENTA, Josef – RÝDL, Karel – VAŇOVÁ, Růžena: *Výchova a vzdělávání v českých dějinách, Díl 4, sv. 1, Problematika vzdělávacích institucí a školských reforem: (obecné školství 1848-1939)*, Praha: Karolinum, 1992, 311 s.

3.2. Prameny

- 1) *Padesát let české školy v Liberci: 1881/82- 1931/32*, Liberec: Místní školní výbor, 1931, Horní Růžodol, česká knihtiskárna B. KOBR. 111. s
- 2) Státní okresní archiv v Liberci. *Fond česká obecná škola v Liberci, (matiční a soukromá), 1882-1919*.

Fond obsahuje:

úřední knihy a) knihy o prospěchu (třídní výkaz o prospěchu) 1887-1919

b) správní 1901-1911 – konferenční protokoly

- seznam knih pro chudé žáky 1911-1916

-školní matriky

spisová agenda a) registraturní pomůcky, podací protokol

b) spisy

úřední spisy 1885-1917

- různé

3) Národní archiv v Praze. *Fond Ústřední matice školské. Inv. č. 781, Liberec – mateční škola.*

Fond obsahuje:

Úřední dopisy – došlé, odešlé

Opisy konferenčních protokolů

Stížnosti

Plány budov

3.3. Webové zdroje

1) *Lovosický dnešek* [online]. 2010 [cit. 2010-04-02]. Lovosický dnešek 9/2005 - Strana 5. Dostupné z WWW<http://web.meulovo.cz/dnesek/2005/0509_05.html>.

2) ŠAMAJOVÁ, Květoslava. JAK VYPADALA Stará škola. Učitelské noviny [online]. 2004, č. 35, [cit. 2010-04-12]. Dostupný z WWW:

<http://www.ucitelskenoviny.cz/obsah_clanku.php?vydani=35&rok4&odkaz=jak.htm>.

3) BERROVÁ, Petra. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2010 [cit. 2010-04-15]. Sčítání lidu: Domovská příslušnost a další údaje zjišťované při censech v minulosti. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/scitani-lidu-domovska-prislusnost-a-dalsi-udaje-zjistovane-pri-censech-v-minulosti.aspx>>.

4. Seznam Příloh

Příloha č. 1: Seznam učitelů matiční školy v Liberci 1881 – 1919 (tabulka).

Příloha č. 2: Počty žáků v letech 1881 - 1919 (tabulka).

Příloha č. 3: Školní rozvrhy 1885- 1886 (tabulka).

I. třída

II. třída

II. třída

Příloha č. 4: Žáci školy- původ, rodiště, bydliště (tabulka).

Rok 1881 – 1882

Rok 1905 – 1906

Rok 1914 - 1915

Příloha č. 5: Sociální původ rodičů v procentech (tabulka).

Příloha č. 6: Příslušnost k okresu 1904 – 1905 (obrázek).

Příloha č. 7: Fotografie

Příloha č. 1: Seznam učitelů matiční školy v Liberci 1881 – 1919 (tabulka).¹¹⁵

Tabulka č. 1.

Příjmení	Jméno	nástup	odchod	poznámky a závazky mimo matiční školu
Chaloupecký	Josef	1881	1884	jednatel ÚMŠ v letech 1882,1883
Retzl	Stanislav	1881	1884	
Chaloupecká	Antonie	1883	1884	
Mikovec	Karel	1883	1885	jednatel ÚMŠ 1884
Turnovská	Božena	1883	1884	
Klíma	Hanuš	1884	1887	
Michal	J.	1884	1885	
Zelenka	Ferdinand	1884	1885	
Rambousek	Karel	1886	1888	
Soukup	Antonín	1886	1885	
Paleček	František	1887	1898	učitel ŽŠP - správce 1891-1893
Wölfel	Ferdinand	1887	1893	učitel ŽŠP - správce 1887-1890, 1893
Stránský	Jan	1888	1893	učitel ŽŠP - správce 1904 - 1904
Katzer	Richard			učitel ŽŠP, učitel české školy obecné
Hrubý	J.	1888	1898	
Stránský	Jan	1893	1898	
Doušová		1896	1898	
Matoušová	Aloisie	1896	1898	učila i v obecné škole veřejné
Košík	František	1898	1902	
Šrámek	Emanuel	1898	1902	odešel do školy ÚMŠ v Lovosicích, učitel ŽŠP
Fibinger			1902	katecheta
Tesař	Rudolf	1898	1915	ředitelem mat. školy 1902, uč. ŽŠP - správce 1909-1914, učitel v pokračovací škole pro učnice
Volkar	Ferdinand	1898	1902	
Kubátová	Augusta	1899	1902	
Strnadová	Anna	1901	1902	
Černý	Jaroslav	1902	1902	nastoupil v říjnu a v listopadu odešel do Kolínce v klatovském kraji, zanechal nepořádek ve spisech
Košková	Františka	1902	1903	přišla ze vzdělávacího ústavu učitelek v Kutné hoře, učila ruční práce, 1903 odešla do Bělohávek v turnovském kraji
Langer	Jindřich	1902		katecheta, náboženství učil i v obecné škole veřejné
Stuna	Jan	1902	1905	učitel ŽŠP, 1905 odešel výpomocně do Jablonce n/N
Hlaváčková	Anna	1903	1905	pěstounka opatrovny, 1903-1905 zastupující učitelka

¹¹⁵ Tabulku sestavila autorka práce na základě výzkumu SOKAL.ČŠM. Konferenční protokoly, školní matriky, knihy o prospěchu. (Obsahuje jmenný seznam učitelů, jejich nástup a odchod z matiční školy a ostatní informace).
 REJCHL, Josef.: *Matiční škola v Liberci*. In: Padesát let české školy v Liberci:188/82 – 1931/32, s. 10.

Růžička	Stanislav	1903	1904	učil dívčí tělocvik, v červnu 1904 suploval v Jablonci n/N, v září 1904 odešel učit do „Sluk v karlínském okrese“
Hodíková	Jindra	1904		přijata po S. Růžičkovi
Konečná	A.	1904		učitelka ručních prací
Kvapil	Josef	1904	1905	přišel ze Záluží na Mostecku
Tesařová	Božena	1904	1907	uč. dívčího tělocviku, 1907 odešla do Trnovan u Teplic
Čihák	Bedřich	1905		nastoupil místo učitele J. Kvapila
Karel	Josef	1905	1919	od 1. 10. 1919 učitel v měšťanské škole s čsl. jazykem vyučovacím, učitel v pokračovací škole pro učnice – správce, 1910-1912, absolvent c. k. pedagogia v Plzni, uč. tělocviku a náboženství
Procházka	Rudolf	1905	1905	učitel němčiny, od 28. 9. povolán k vojenské službě
Škobisová	Růžena	1908	1908	
Urbanová	Marie	1908	1913	absolventka ústavu učitelek v Českých Buděj. učila na mat. škole v Novém Jičíně, odešla do Dřevčic v brandýském okr.
Bartoníčková	Ludmila	1909	1910	učitelka ručních prací
Budín	V.	1909	1910	abiturient gymnázia v Rokycanech, suplent
Nožička	František	1909	1912	absolvoval učitelský ústav v Kutné hoře, učil v mat. škole v Běhánkách, uč. na ŽŠP, v pokrač. škole pro učnice, učitel kreslení
Urban	Emanuel	1910		uč. na ŽŠP, v pokračovací škole pro učnice
Jocek	Ludvík	1911		katecheta
Sobek	Ludvík	1911		katecheta
Urbánek	Josef	1912		přišel ze školy ze Žatce, uč. na ŽŠP
Žďárský	František	1912		učil i na ŽŠP
Sasková	Alena	1913	1914	externistka, učila ruční práce
Bukovská	Milena	1912	1919	v době války místo vyučování četla pohádky
Chocholouš	Čeněk	1913	1914	absolvent ústavu pro učitele v Praze, byl z Barchova u Pradubic
Lásková	Antonie	1913	1914	ruční práce, industriální učitelka
Zink	Vilém	1913	1914	učil také na ŽŠP
Zdobinská	Marie	1916	1916	přijata na základě výzvy v novinách, propuštěna pro neplnění podmínek kladených na učitele
Tarantík	Ladislav	1916	1916	penzionovaný učitel, potřeboval splatit dluhy po rodičích
Kalandra	Čeněk	1916	1918	učil v ŽŠP, v pokračovací škole pro učnice, ředitel mat. školy do 1916, kvůli stížnostem rodičů přeložen do Šilperka na Moravě, výuce se nevěnoval, němčinu učil peníze za peníze
Mastný	Karel	1918	1919	
Jireš	Josef	1919	1919	místo K. Mastného
Brožková	Anna	1918	1919	pochází ze Soběslavi u Tábora, uč. kreslení, uč. v pokračov. škole pro učednice
Fibingerová	Anna	1916	1919	doučovala němčinu za peníze

Fibingerová	Ludmila	1916	1919	původně pěstounka v Hodoníně
Horel				učil také v ŽŠP
Charvát				učil také v ŽŠP

Příloha č. 2: Počty žáků v letech 1881 - 1919 (tabulka).¹¹⁶

Tabulka č. 2.

rok	1. třída	2. třída	3. třída	4. třída	5. třída	6. třída	celkem
1881 - 1882	131						131
1882 - 1883	záznam nedochován						
1883 - 1884	95	102	20	79	24		320
1884 - 1885	76	85	78	109	77		425
1885 - 1886	70	20					90
1886 - 1887	76	64					137
1887 - 1888	23	38					61
1888 - 1889	77	79					156
1889 - 1890	87	86					173
1890 - 1891	80	88					168
1891 - 1892	88	79					167
1892 - 1893	83	84					167
1893 - 1894	67	77					144
1894 - 1895	záznam nedochován						
1895 - 1896	záznam nedochován						
1896 - 1897	91	84	78				253
1897 - 1898	91	92	89				272
1898 - 1899	61	99	155				315
1899 - 1900	72	91	79				242
1900 - 1901	88	91	83				262
1901 - 1902	84	86	64				234
1902 - 1903	78	60	67				205
1903 - 1904	128	75	66				269
1904 - 1905	79	65	68	58	78		348
1905 - 1906	82	74	62				218
1906 - 1907	82	67	62				211
1907 - 1908	92	69	150				311
1908 - 1909	83	66	78				227
1909 - 1910	43	62	80	47			232
1910 - 1911	42	46	46	77	64		275
1911 - 1912	52	42	52	78	57		281

¹¹⁶ Tabulku sestavila autorka práce na základě výzkumu SOKLA. ČŠM – školní matriky, knihy o prospěchu (Počty dětí jsou vytvořeny: na základě průměrných hodnot z nejvyšších počtů dětí, které by mohly nejvíce odpovídat počtu dětí ve škole zapsaných, údaje získány ze školní matriky a knih o prospěchu).

1912 - 1913	43	37	41	61	54	47	283
1913 - 1914	52	38	46	104	55		295
1914 - 1915	53	50	38	89	64		294
1915 - 1916	42	40	41	69			192
1916 - 1917	36	31	¹¹⁷	61	61		189
1917 – 1918	36	23	37	63	66		225
1918 - 1919	42	56	47	80	109	79 ¹¹⁸	413

Příklad docházky žáků ve školním roce 1913 - 1914¹¹⁹

Tabulka č. 3.

měsíc	počet žáků	
	nejvyšší	nejnižší
září	67	60
říjen	68	62
listopad	68	58
prosinec	68	52
leden	68	45
únor	69	49
březen	69	42
duben	67	55
květen	65	47
červen	65	42
červenec	67	47

¹¹⁷ Kniha o prospěchu třetí třídy školního roku 1916/1917 ve fondu chybí.

¹¹⁸ Šestá třída byla otevřena 24. března 1919.

¹¹⁹ SOKAL. ČŠM - Knihy o prospěchu (školní rok 1913 – 1914). Opis školní docházky.

Příloha č. 3: Školní rozvrhy 1885- 1886 (tabulka).

*I. třída*¹²⁰

Tabulka č. 4.

Dny	odd.	8 - 9 hod	9 - 10 hod	10 - 11 hod	2 - 3 hod	3 - 4 hod
PO	I.	počty / počty	názor.výuka / kreslení	čtení s výkladem	náboženství	čtení / opis čteného
	II.	počty / počty	cvič. v opise / mluvnice			cvič. v opise / čtení
ÚT	I.	počty / počty	cvič. v opise / čtení	kreslení	Čtení / cvič. v opise	názorné vyuč. / kreslení
	II.	počty / počty	čtení / cvič. V opise		cvič. v opise/ čtení	cvič. v opise / mluvnice
ST	I.	čtení / opis čteného	Zpěv / tělocvik			
	II.	cvič. v opise / čtení				
ČT	I.	názorné vyuč. / kreslení	počty / počty	čtení s výkladem	čtení / opis čtení	názorné vyuč. / kreslení
	II.	cvič. v opise / mluvnice	počty / počty		cvič. v opise / čtení	cvičení mluv. / psaní
PÁ	I.	počty / počty	čtení / cvič. v opise	kreslení	cvič. v opise / čtení	náboženství
	II.	počty / počty	opis čteného / čtení		opis čteného / čtení	
SO	I.	čtení / opis čteného	zpěv / tělocvik			
	II.	cvič. v opise / čtení				

*II. třída*¹²¹

Tabulka č. 5.

Dny	8 - 9 hod	9 - 10 hod	10 - 11 hod	2 - 3 hod	3 - 4 hod
PO	mluvnice	psaní	zpěv / -	Přírodopis	čtení
ÚT	počty	mluvnice	tělocvik	země-dějepis	čtení
ST	počty	sloh	sloh	kreslení	
ČT	mluvnice	psaní	zpěv / -	náboženství	čtení
PÁ	počty	mluvnice	tělocvik	čtení	náboženství
SO	počty	sloh	kreslení		

¹²⁰ SOKAL. ČŠM – úřední dopisy došlé (školní rozvrhy 1885 – 1886, první třída). Opis rozvrhu.

¹²¹ SOKAL. ČŠM – úřední dopisy došlé (školní rozvrhy 1885 – 1886, druhá třída). Opis rozvrhu.

III. třída¹²²

Tabulka č. 6.

Dny	8 - 9 hod	9 - 10 hod	10 - 11 hod	11 - 12 hod	2 - 3 hod	3 - 4 hod
PO	počty	zeměpis	sloh	ruční práce	čtení	náboženství
ÚT	mluvnice	počty	kreslení	ruční práce	přírodopis	tělocvik
ST	mluvnice	čtení	psaní	zpěv / 0		
ČT	počty	přírodopis	sloh	tělocvik	dějepis	náboženství
PÁ	mluvnice	počty	kreslení	ruční práce	čtení	sloh
SO	mluvnice	počty pro chlapce	psaní	zpěv / 0		

---

¹²² SOKAL. ČŠM – úřední dopisy došlé (školní rozvrhy 1885 – 1886, třetí třída). Opis rozvrhu.

Příloha č. 4: Žáci školy - původ, rodiště, bydliště (tabulka).

Rok 1881 – 1882¹²³

Tabulka č. 7

povolání ¹²⁴	cp	rodiště ¹²⁵	cp	bydliště ¹²⁶	cp	náboženství ¹²⁷	cp
obuvník	23	Liberec	84	Liberec	122	israel	3
truhlář	14	Růžodol	8	Růžodol	7		
krejčí	13	N.Paka	3	Janov	1		
soukeník	7	ST.Paka	3	Harcov	1		
natěrač	6	Divišov	2				
zámečnick	5	Lomnice	2				
obch.s oděvem	3	Pardubice	2				
strojník	3	Rochlice	2				
ovocnář	3	Roztoky	2				
poštovský	2	Turnov	2				
kovář	2	Železný Brod	2				
obch. s ovocem	2	Žitava	2				
dělnice	2	Dejšín	1				
listonoš	2	Františkov	1				
pekař	2	Gmünd	1				
posluha	2	Hanychov	1				
soustružník	2	Jablonec n/N	1				
vrch.konduktier	2	Janov	1				
cukrář	1	Jičín	1				
hřebenář	1	Josefov	1				
lékař	1	Karlsburg-Sedmihr	1				
agent	1	Krnov-Slezsko	1				
ck.okr.tajemník	1	Libštát	1				
hostinský	1	MI.Boleslav	1				
hrnčář	1	Pavlovice	1				
kočí	1	Praha	1				
konduktier	1	Rovensko	1				
košíkář	1	Ruprechtice	1				
kupec	1	Světlá	1				

¹²³ Tabulku sestavila autorka práce na základě výzkumu SOKAL. ČŠM – školní matrika (rok 1881 – 1882).

cp = celkové počty

¹²⁴ sloupec vyjadřuje povolání rodičů dětí matiční školy

¹²⁵ sloupec vyjadřuje místo narození dětí matiční školy

¹²⁶ sloupec vyjadřuje bydliště dětí matiční školy

¹²⁷ sloupec vyjadřuje jiné náboženství než křesťanské

malíř pokojů	1	Tanvald	1
obch s virtualiemi	1	Valdice	1
obch s.šíc.stroji	1	Výprty	1
obch. s lihem	1	Žehrov	1
obch. s obuví	1		
podom. obchodník	1		
povozník	1		
punčochář	1		
řemesl. pomocn.	1		
řezník	1		
řidič vlaku	1		
sazeč	1		
slévač	1		
sluha v tiskárně	1		
sochař	1		
soudní sluha	1		
tkadlec	1		
zelinář	1		

Rok 1905 – 1906¹²⁸

Tabulka č. 8.

povolání	cp	bydliště	cp	rodiště	cp	přísl. k okresu ¹²⁹	cp
dělník	47	Růžodol	67	Liberec	48	jičínský	27
obuvník	24	Rochlice	52	Růžodol	40	turnovský	25
krejčí	23	Františkov	29	Františkov	19	liberecký	23
cihlář	17	Doubí	16	Rochlice	15	mladoboleslavský	18
truhlář	15	N. Pavlovice	11	Vratislavice	7	ostatní	15
zedník	10	Harcov	7	Stráž n/N	6	nymburský	11
obchodnice-ík	8	Liberec	10	Harcov	6	poděbradský	11
kočí	5	D. Hanychov	4	Nová Ves	5	semilský	9
kočí	5	Stráž n/N	4	Doubí	5	mnichovohradišťský	8
zámečník	5	Víska	3	Dlouhé Mosty	4	novobydžovský	8
topič	4	neznámé	3	Přemyšl	3	libáňský	7
kovář	4	H. Hanychov	2	N. Paka	2	hořovický	5
zelinář	4	Ruprechtice	2	Jičín	2	královeměstský	5

¹²⁸ Tabulku sestavila autorka práce na základě výzkumu SOKAL. ČŠM - knihy o prospěchu (rok 1905 – 1906).

popis tabulky viz tabulka č. 7.

¹²⁹ sloupec vyjadřuje příslušnost k okresu žáků matiční školy

natěrač	3	Vratislavice	1	Kosmonosy	2	novopacký	5
řezník	3	Karlinky LBC	1	N.Pavlovice	2	kolínský	4
topič	3	Machnín	1	Pavlovice	2	českodubský	3
neznámé	3			Praha	2	jilemnický	3
domovník	2			Bělá u Přelouče	1	královehradecký	3
domkař	2			Loukov	1	litomyšlský	3
pekař	2			Berzdorf	1	okr. Lomnice n/P	3
poštovní zřízenec	2			Bílý Důl	1	rokycanský	3
slévač	2			Boskovice	1	čáslavský	2
strojník	2			Bzov	1	královedvorský	2
švadlena	2			Cvikov	1	kutnohorský	2
telegrafní dozorce	2			Dolní Hamr	1	náchodský	2
tiskař	2			Dolní Sliveň	1	nechanický	2
tkadlec	2			Hlinsko	1	okr. Nové m. na Moravě	2
pěstounka	1			Holohlavy	1	smíchovský	2
barvíř	1			Hüttendorf	1	českobrodský	1
dozorce	1			Chramostek	1	frýdlantský	1
hlídač	1			Chrastava	1	hořický	1
hodinář	1			Chvalkovice	1	ledečský	1
kameník	1			Jezbořice	1	okr. Kostelec n/O	1
kolář	1			Karlinky LBC	1	okr. Slané	1
kotlář	1			Kasařice	1	okr. Vysoké n/J	1
koželuh	1			Keckovice	1	pelhřimovský	1
kožešník	1			Kopidlno	1	žamberský	1
pletačka punčoch	1			Krčín	1	železnobrodský	1
pradlena	1			Loukov	1	žitkovský	1
řezbář	1			Machnín	1		
sedlář	1			Malšice	1		
sochař	1			N. Bydžov	2		
správce školy	1			neznámé	1		
strojvůdce	1			Oboubec	1		
studnař	1			Ouvaly	1		
účetní	1			Pěčín	1		
				Pečina	1		
				Podlužany	1		
				Rašovka	1		
				Ruprechtice	1		
				Serhenice	1		
				Spálov	1		
				St. Ohnišťany	1		
				Svárov	1		
				Světlá	1		

Tábor	1
Trmice	1
Trutnov	1
Turnov	1
Vavřdice	1
Velhošť	1
Vranové	1
Vtelno	1
Wiesenthal	1
Zábornice	1
Zábornice	1
Zábřeh	1
Záchrašťany	1

Rok 1914 – 1915¹³⁰

Tabulka č. 9.

povolání	cp	bydliště	cp	rodiště	cp	přísl. k okresu	cp
dělník	116	Růžodol	40	Rochlice	45	liberecký	55
krejčí	29	H. Růžodol	8	D. Růžodol	34	turnovský	40
truhlář	21	D. Růžodol	53	Liberec	33	jičínský	34
zedník	18	Rochlice	62	H. Růžodol	26	novobydžovský	24
kočí	17	Doubí	58	Doubí	24	mladoboleslavský	18
obuvník	14	Liberec	7	Růžodol	20	královéhradecký	13
obchodník	12	Ruprechtice	3	Františkov	17	semilský	10
pekař	12	Víska	11	Vratislavice	9	ostatní	9
cihlář	11	Františkov	37	Nové Pavlovice	8	kolínský	8
tkadlec	10	Janův Důl	6	Víska	8	poděbradský	8
neznámý	5	N. Pavlovice	11	D. Hanychov	5	lomnický	7
klempíř	4	Vratislavice	5	Janův Důl	5	sobotecký	7
kovář	4	Harcov	8	Stráž n/N	6	novopacký	6
majitel domu	4	Hanychov	6	Machnín	3	nymburský	6
podom.obch.	3	Ostašov	4	Praha	3	ostatní	6
sluha	3	Stráž n/N	3	Proseč	3	německobrodský	5
tiskař	3	Pilínkov	1	Roztání	3	smíchovský	5
zámečník	3	Karlinky	1	Velké Mýto	3	královedvorský	4
brusič	2	Machnín	5	Ostašov	2	čáslavský	3
domkař	2	St. Pavlovice	1	Bělá p. Bezdězem	2	českodubský	3
natěrač	2			Grünwald	2	hořický	3

¹³⁰ Tabulku sestavila autorka práce na základě výzkumu SOKAL. ČŠM – knihy o prospěchu (rok 1914 – 1915). popis tabulky viz tabulka č. 8.

pošt. úředník	2
pumpař	2
sedlář	2
skladník	2
slévač	2
šafář	2
švadlena	2
tesař	2
topič	2
uhlíř	2
bednář	1
čalouník	1
domovník	1
kameník	1
kamnář	1
kočárník	1
košíkář	1
nakládač	1
písař	1
pradlena	1
řezbář	1
řezník	1
řídící učitel	1
sochař	1
soukromník	1
stavitel	1
strojník	1
účetní	1
uzenář	1
výhybkář	1

Harcov	2	humpolecký	3
Hodkovice n/M	2	chotěbořský	3
Karlovo	2	chrudimský	3
Mladá Boleslav	2	kouřimský	3
Podmoklice	2	Okr. Vysoké Mýto	3
Raspenava	1	táborský	3
Albrechtice	1	českobrodský	2
Blata	1	hořovický	2
Bukovina	1	jilemnický	2
Český Dub	1	klatovský	2
Čisté	1	královeměstský	2
D. Maxov	1	kutnohorský	2
Daliměřice	1	libáňský	2
Dlouhé Mosty	1	mělnický	2
Doubravice	1	okr. N.Město n/Metují	2
Erfurt	1	žamberský	2
Heindorf	1	žišovský	2
Hořice	1	benešovský	1
Hukleny	1	kounický	1
Chemnice v Sasku	1	mimoňský	1
Chrastová	1	náchodský	1
Jablonec	1	nechanický	1
Jičín	1	novobenátský	1
Josefov	1	novoměstský	1
Kopidlno	1	pelhřimovský	1
Kopisty- Sasko	1	přerovský	1
Králov Dvůr n/L	1	rakovnický	1
Lázně Bělohrad	1	sedlčanský	1
Ludějov	1	skalický	1
Michovce	1	tanvaldský	1
Mimoň	1	telčský	1
Nový Bydžov	1	uherskobrodský	1
Nymburk	1	ústeskoorlický	1
Osečná	1	zbraslavský	1
Pachuň	1		
Paseky	1		
Pilínkov	1		
Podhoří	1		
Popovice	1		
Prošvice	1		
Rauschengrund	1		
Sedlejší	1		
Sklenářice	1		
Slatiňany	1		
Smířice	1		

Smržovka	1
Stříbrná Skalice	1
Světlá n/J	1
Vídeň	1
Voděradý	1
Zásada	1
Zásnuby	1
Zvíkov	1

Příloha č. 5: Sociální původ rodičů v procentech (tabulka).¹³¹

Tabulka č. 10.

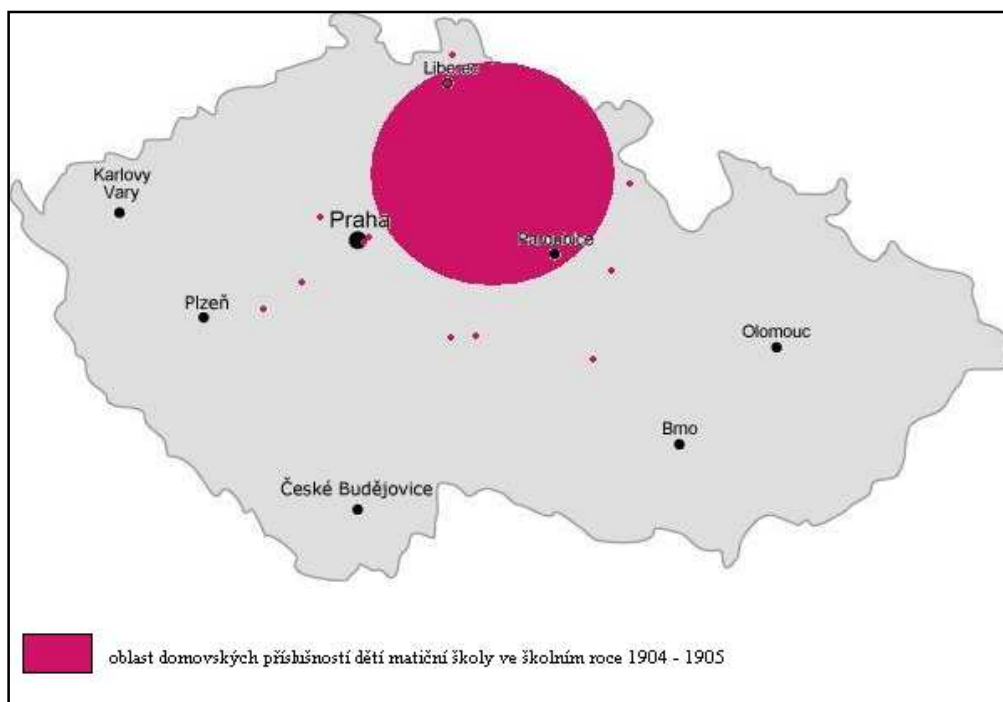
Povolání / rok	1881 - 1882	1904 - 1905	1914 - 1915
obuvník	18,5 %	10,80 %	4,20 %
truhlář	11,30 %	6,70 %	6,40 %
krejčí	10,50 %	10,30 %	8,80 %
dělník	1,60 %	21 %	35 %
cihlář	0 %	7,60 %	3,30 %
zámečnick	4 %	2,30 %	0,90 %
zedník	0 %	4,50 %	5,50 %
soukeník	5,60 %	0 %	0 %
natěrač	4,80 %	1,40 %	0,60 %
kočí	0,80 %	2,30 %	5,20 %
obchodník	8 %	3,60 %	4,20 %
pekař	1,60 %	0,90 %	3,60 %
tkadlec	0,80 %	0,90 %	3 %
z celkového počtu rodičů	124 os.	222 os.	330 os.

---

¹³¹ Tabulku sestavila autorka práce na základě výzkumu SOKAL. ČŠM – knihy o prospěchu (rok 1914 – 1915). (Tabulka je sestavena na základě procentuálního přepočtu z celkového počtu rodičů pracujících v určitém zaměstnání. Ukazuje proměnu profesí ve třech mezních letech).

Příloha č. 6: Příslušnost k okresu v letech 1904 – 1905 (obrázek).¹³²

Obrázek č. 1.

¹³² Grafické vyjádření zhotovila autorka práce na základě výzkumu SOKAL. ČŠM – knihy o prospěchu (rok 1914 – 1915) (mapa vyjadřuje oblast, ve které se nachází nejvíce domovských příslušností).

Příloha č. 7: Fotografie

Obrázek č. 2.¹³³

Obrázek č. 3.¹³⁴

---

¹³³ Fotografie žáků matiční školy v Liberci (SOKA. ČŠM... Inv. č. 517, popis 000517)

¹³⁴ Fotografie žáků matiční školy v Liberci (SOKA. ČŠM ... Inv. č. 503, popis 000503)

Obrázek č. 4.¹³⁵

Obrázek č. 5.¹³⁶

---

¹³⁵ Fotografie budovy mateřní školy v ulici Na Svahu v Liberci (SOkA. ČŠM ... Inv. č. 259, popis 000259)

¹³⁶ Fotografie budovy Na Svahu, stav 2010